

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

POBOTANJE	169
IVAN JONTEZ: ZAPRAVLJENA PRAVICA	175
ANTON DEBELJAK: RAJSKO ZATIŠJE (pesem)	179
ERBERT	179
MILAN VUKASOVIČ: BASNI (prevedel A. Debeljak)	182
FRANK S. TAUCHAR: Z DEŽELE V MESTNI HRUP	184
J. TRAMPUŠ-A. DEBELJAK: ŽAL ŽENE	186
IVAN JONTEZ: SLOVENSKE USTANOVE V CLEVELANDU	188
E. K.: MATI MARTA (konec)	190

CG

Iz spominske knjige

Lepote vzor je Turski vrh, pobrâtim.
Edinstvena je tvoja domovina,
Veljavna v svetu po dobroti vina,
A meni bolj po tvojem srcu zlatem.

Na dolgo si mudil se, Jože, zunaj.
Izkušaj zdaj ozračje še ljubljansko.
Čarobo si spoznal francosko, špansko.
Učil te prej je Split, pred njim pa Dunaj.

Je res že trideseto leto, Jože?
Opolo tvoj mi je pregnal bolezen.
Ženam sva v isti hiši dala rože.

Enkrat gorela nama je ljubezen.
Ti zvesti brat iz občine Zavrča,
Ugreva naju skupaj žar iz vrča.

II.

Razpali naju kdaj požirek vina,
čeprav pomočkov tebi ni potreba:
srce možato nikdar ne prezeba,
ostal si, Jože, sočna korenina.

A čaša poje, kjer roji mladina,
kjer rojstvo, krst, kjer rajni se pogreba,
na svatbi, v družbi rajski sok se sreba.
To ve še Slomšek, pametni možina.

Pri vas je pač doma jeruzalemac.
Srklja ga Nemeč, Čeh, Slovak in Sremec.
Sicer pa — kdo te kaplje ne spoštuje?

Šipon, silvanec, portugalka dobra,
rulanec in burgundec, sin oktobra,
pa rizling — vsem naj gromka slava sluje!

Iz albuma pri glasbeniku Luki Kramolcu
iztrgal Anton Debeljak

Neki ameriški dopisnik v Rimu je opazil, da je njegov strežaj v hotelu vohun. V splošnem časnikar ni porajtal za take reči, toda ta možak je postal s svojim večnim prisluškovanjem, zasledovanjem in skrivanjem za vsako steno in vsakimi vrati tako nadležen, da se je dopisnik naposled pritožil pri ravnatelju. Ta pa je odgovoril: "Kaj pa naj storim? Seveda, lahko bi ga odpustil, toda prihodnji vohun, ki ga dobim, bo najbrže slab strežaj in to ne bi bilo nič manj nerodno."

ANTON DEBELJAK:

Useh mrtvih dan 1940

V oblake skrit je ves nebesni strop.
Za listi listje z vej se opoteka,
kot mrk udarec bije na človeka,
da v duhu nehoté zazre svoj grob.

V daljavi klenka navček na pokop:
to dete, neodstavljeno od mleka,
zagrne črne zdaj prsti prevleka,
potem ovlaži njo še solz pokrop.

Drhteče listje, navčka togovanje,
pogrebcev jok, prsteno ropotanje
jekleni konj na mah pregluši z vriskom.

Strelivo v boj se vozi, top in puška.
Da srepa smrt uspešno da si duška,
tekmuje blazni stroj na progi z bliskom.

Nacisti in šolstvo. Sem pa tja se kdo čudi, da zapirajo Nemci vseučilišča na češkem, Poljskem, Slovaškem in po drugih zasedenih krajih. Toda Hitler, oziroma tisti, ki je korigiral njegove črčkarije, je že v njegovem Kampfu zapisal: "Splošna izobrazba je najhujši in najbolj razjedajoči strup, ki ga je izumil liberalizem. Za vsak razred sme biti le ena vrst izobrazbe in zato moramo biti dosledni in dovoliti veliki masi najnižje vrste blagoslov nepismenosti."

ČLANARINA CANKARJEVI USTANOVNI IN TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 14. januarja do 18. feb. 1941:	
Ivan Babnik, Cleveland, Ohio	\$ 1.00
Društvo št. 20 SSPZ, Cleveland, Ohio.....	12.00
E. K.	5.00
Joseph Durn, Cleveland, Ohio	2.00
Westmoreland County SNPJ federacija	2.00
<hr/>	
Skupaj v tem izkazu	\$22.00
Zadnji izkaz	\$59.50
<hr/>	

Skupaj od 13. dec. 1940 do 18. feb. 1941 \$81.50

Iskrena hvala vsem darovalcem! Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

CANKARJEV GLASNIK

MESECNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

•

7.

številka

Pobotanje

Bila je velika parada, zelo pestra, lahko bi se dejalo, zelo mešana. Senatni odsek za zunanje zadeve je zaslišaval ljudi raznih strank, raznih razredov in raznih poklicev o predlogi, ki naj zagotovi Angliji bolj izdatno pomoč v boju z nacizmom in fašizmom. Dolga vrsta jih je nastopila in—kakor je bilo pričakovati—mišljenja so se zelo razhajala. Dnevniki so o tem bolj obširno poročali kakor navadno o kongresnem delu in tudi v njih so se zrealile razlike in nasprotja. Morda najbolj značilno je to, da nasprotja niso izhajala iz strankarske pripadnosti in kdor bi bil skušal, uganiti po govorih, kdo izmed zaslišanih je republikanec, kdo demokrat in kdo socijalist, bi bil večkrat v zmoti kot pri pravem.

Na končno usodo predloge je vse to argumentiranje le toliko vplivalo, da se je nje rešitev zavlekla, preprečiti pa ni moglo njenega sprejetja. Kljub temu se po vseh znamenjih lahko sodi, da se bo agitacija zoper podpiranje Anglije nadaljevala in tisti, ki kaj radi govore o hysteriji, je bodo našli mnogo več med izolacionisti in pacifisti kot na strani onih, ki iskreno žele poraz fašizma v kateri koli obliki in vedo, da se z željami nič ne opravi, če se za njih izpolnitev ne stori vsega, kar je potrebno.

Velika napaka bi bila, če bi hoteli vse, ki so nasprotovali pomoči za Anglijo stlačiti v en koš. Njihovi nagibi se prav tako močno razlikujejo kakor interesi, ki jih zastopajo in zagovarjajo na drugih poljih; med njimi so načelni pacifisti, ki smatrajo vojno za najhujše gorjé in vsako drugo zlo za lože sprejemljivo; tradicionalni izolacionisti, ki verujejo, da se okrog Zedinjenih držav lahko zgradi neviden kitajski zid in odklanjajo vsako "vmešavanje" v zadeve Evrope in Azije; glasni ali tihi sovražniki Anglije, ki pozabljajo, da je od Jurjevih časov steklo mnogo vode po Temzi in po Mississippiju in da so se s časi tudi razmere izpremenile; pritajeni simpatičarji nacijev, ki v srcu hre-

pene po Hitlerjevi zmagi; zadnji se še med seboj razlikujejo; eni ne razumejo, kaj bi taka zmaga pomenila, drugi pa prav dobro vedo, kakšne bi bile posledice in jo prav zaradi teh žele.

Iz teh—in še drugih—raznobarvnih elementov ne bi bilo mogoče, sestaviti enotne skupine, kaj še stranke. Nekaterim se morajo priznati pošteni nameni, drugi vedoma uganjajo petokolonstvo, četudi pokrivajo svoje delo s plaščem zlaganega patriotizma. Nagibi so različni, nameni so različni, le—rezultat, če bi uspeli, bi bil enak . . .

Argumenti, ki smo jih slišali od enih in drugih in tretjih, niso povedali nič novega; po časnikih in revijah smo jih čitali, radio jih je raznašal in kdor si ne zna zamašiti ušes, jih je poslušal v gostilnah in na vseh mogočih krajih. Toda s tem, da se ponavljajo in da postajajo glasnejši in vsiljivejši, niso postali nič boljši in nič bolj prepričevalni. Človek razume, da morajo bolj kričati, ker je čim dalje manj avdijske za njihove nauke; kdor noče varati samega sebe, prav lahko opazi, da naraščajo med ljudstvom simpatije za angleške brambovce in njih zaveznike, kljub organizacijam z impozantnimi "hedkvodri" in vsiljivi agitaciji nekaterih anglofobskih časnikov. Sami pa vendar navidezno verjamejo, da bodo s svojimi argumenti "prepričali" ljudstvo in "obvarovali" Ameriko.

Najbolj vsiljivo se ponavlja trditev—ne mišljenje, ampak "neomajna" trditev, da je napad na Ameriko absolutno nemogoč in se nam zaradi tega ne more nič zgoditi, tudi če Velika Britanija z vsemi svojimi deli in zavezniki propade. Če bi se ti veliki vojaški veščaki le malo spomnili zgodovine in se danes malo ozrli po svetu, bi morali spoznati, da nimajo za take trditve nobene podlage. Ne govorimo o revolucionarni vojni, kajti tedanje razmere so bile drugačne; toda v drugi vojni, leta 1812 niso bile Zedinjene države več kolonije, temveč neodvisna Unija s svojo vojsko in mornarico, pa se je vendar vojna vodila na njihovih tleh, čete so prihajale iz Anglije, njeno obrežje je bilo blokirano in v začetku je njena obramba doživela toliko neuspehov, da so pesimisti obupavali. V teku prve svetovne vojne, ko je imela Anglija svojo mornarico v Atlantiku in so poleg tega ameriške ladje tam manevirale, so nemške podmorske ladje operirale ob naši obali in storile mnogo več škode kot je takrat bilo znano.

Ameriška vojska je v prvi svetovni vojni prišla v Francijo, pa je bil tudi takrat ocean med Ameriko in Evropo in nemške ladje so prežale na naše transporte. Te barke so morale pluti preko morja, kjer je najširše; brez zapreke, katero tvori Anglija in njena mornarica, bi pa Nemčija imela mnogo krajšo pot do

Kanade in če je ta napadena, so z njo že napadene tudi Zedinjene države.

Kdor koli čita dnevne liste, ve, kaj se je zadnja dva meseca zgodilo v Afriki. Čete, pred katerimi so padale italijanske postojanke ena za drugo, so večinoma prišle iz Avstralije in Nove Zelandije. Med tema deželama in Libijo in Eritrejo je tudi precej slane mlake, dokaj več kot med Norveško in Novo Funlandijo. Kakor so prišle v Egipt, če so take invazije absolutno nemogoče?

Danes je Amerika varna javnega nemškega napada. Svastika ima preveč posla na sedanjih bojiščih in angleška mornarica je še vpoštevanja vredna sila v Atlantiku. Toda optimisti navidezno popolnoma pozabljajo, da bi se razmere temeljito izpremenile, če bi Anglija padla, če bi njena mornarica izginila ali pa celo prišla v nacijske roke, če bi njena vojska zasedla britanske otoke—tudi v nevtralnosti sanjajočo Irsko—in bi Amerika morala računati le sama s seboj.

Dobre duše nam pripovedujejo, da nima Hitler takih grdih namenov. V geopolitičnem zavodu v Monakovem mislijo drugače in dr. Haushofer je naravnost dejal, da bo zmaga nad Zedinjenimi državami primeroma lahka naloga. V tem zavodu se izdelujejo vsi načrti svetovne politike tretjega rajha; tam je bil zasnovan pohod v Porenje, tam se je skuhala okupacija Avstrije in tam imajo pripravljene načrte za vso Evropo, za bližnji vzhod, za Afriko, za Ameriko, za ves svet.

Pred par meseci je brat bolj znanega pisatelja Ernesta Hemmingwayja z nekim tovarišem v majhnem čolnu preplovil dober del Karibijskega morja; po mestih centralne Amerike in po osamljenih otokih je našel velike zaloge bencina, skrite luke za podvodne barke, priprave za letališča in ponekod niso tega niti skrivali, temveč so naravnost govorili: "Hitler pride, to je gotovo; takrat bo vse drugače." V Mehiki je Cornelius Vanderbilt našel nacijske organizacije, ki vadijo po noči svoje člane prav na vojaški način. V državah centralne Amerike so "privatniki" nakupili zemljišča in začeli urejevati letališča; v nekaterih slučajih so vlade izsledile stvar, koliko jim jih je ostalo skritih, se ne ve.

Čemu vse take priprave, če nimajo naciji nobenih drugih namenov kot "iskreno" prijateljstvo z Ameriko? Čemu se skrivajo radijski oddajalniki po Zedinjenih državah in imajo zvezo z Berlinom?

Amerika ima menda odprte oči in oboževalci svastike so se že in se bodo še z raznimi svojimi načrti urezali. Ampak utajiti se ne da, da delajo naciji vse mogoče priprave, ki ne morejo biti drugačne kot sovražne Zedinjenim državam. In vpriču teh

neutajvinih dejstev zahtevajo taki in enaki ljudje, da naj Amerika pusti Anglijo na cedilu in dovoli, da pade najmočnejša barikada, ki je danes med njo in Nacilandom! Anglija pa naj se pobota s Hitlerjem in sklene mir!

Težko je človeku, da si ob takih tiradah ohrani mirno kri. Težko je, zatreti misel, da se izrekajo taki "modri" nasveti naravnost v prid nacizmu. Kajti po vsem, kar se je zgodilo v teku zadnjih kratkih, a z dogodki prenapolnjenih let je skoraj nemogoče verjeti, da bi mogel priti s takim predlogom kdo, ki ne dela namenoma za nacijsko zmago.

O—verjetno je, da bi bil Hitler pripravljen, "pobotati" se in skleniti "mir" z Anglijo. Toda le tisti, ki je danes padel z Marta, more pričakovati, da bi se v sedanjih razmerah nemški bog pobotal z Angleži drugače kot se je z Avstrijci, s Čehi, s Poljaki, Danci, Norvežani, Nizozemci itd. V najboljšem slučaju bi Anglija dobila to, kar ima Romunija, kjer si sme mladi Mihec domišljati, da je kralj, pa ne sme ne on, ne njegov "veliki" ministrski predsednik storiti ne enega koraka brez nacijskega dovoljenja.

Hitler bi sklenil mir, ker so Nemci brez dvoma trudni. Kljub velikanskim "zmagam" so se Nemci grdo ušтели. Računali so, da se bo vojna pričela, a tudi končala kot Blitzkrieg. Po kapitulaciji Francije so za trdno pričakovali padec Anglije v kratkih tednih, kljub temu, da je Hitler v svojem "Kampfu" vse drugače pisal o vztrajnosti Angležev. Namesto, da bi se bila Anglija vdala vsaj v avgustu, se je po sijajnem umiku iz Dunkirka še le začela bojevati "za res" in potem je ne le kljubovala vsemu zračnemu terorizmu, temveč začela vračati udarce, nato je začela svojo presenetljivo ofenzivo v Afriki, je pomagala Grkom in njena, v začetku zanemarjena vojaška moč narašča od dne do dne.

Nemški generalni štab uvideva svojo zmoto in zato se ne bi branil miru. In pod njegovim pritiskom bi se Hitler nemara za enkrat pobotal.

Toda v vsej ponižnosti bi vprašali gospode, ki predpisujejo tak recept, kaj bi to pomenilo? Kakšne pogoje bi mogla Anglija—brez zmage—staviti za ceno miru? Če nočejo sami sebe nalagati, morajo priznati, da nobenih ne, vsaj nobenih, ki bi imeli kaj vrednosti zanjo. Nacijska tolpa bi se pobotala—na podlagi svojih pogojev in za Anglijo ne bi imel tak mir drugačnega pomena kakor kapitulacija. Pogledajo naj v Francijo, kjer se je ubogi stari Petain "pobotal" s Hitlerjem in nima zdaj ne ene mirne noči; kjer je Abbetz večji gospod od njega; kjer se uvaja "novi red" tudi v nezasedanih krajih; kjer so listi francoski le

po jeziku, a po vsebini nacijski; kjer so razpuščene vse delavske in sploh napredne organizacije; kjer so muzeji oropani najdragocenejših umetnin; kjer morajo Francozi delati za nemške vojaške potrebe; kjer se živež, obleka, pohištvo in podobne potrebščine nakladajo na dolge vlake in odvažajo v Nemčijo—itd., itd. Ozro naj se po ostalih evropskih deželah, s katerimi so se naciji "pobotali." Še ljudje, ki so nacijem pripravljali tla kot na primer železni gardisti v Romuniji so po prihodu svastike očutili železno pest. Kdor pa je imel le iskro naprednega, demokratičnega čuta v srcu in je ni mogel pohoditi, je postal bolj suženj kot nekdanji črnci na južnih plantažah. Predsednik Roosevelt je v svojem inavguracijskem govoru dejal, da demokracija ne pogine. Za enake besede, izpregovorjene na grobu sodruga je bil pokojni dr. Soukup vržen v ječo in četudi ga niso ubili s kolom ali s sekiro, so z njim tako ravnali, da je izredno krepki mož izgubil zdravje in umrl. Himmlerjev gestapo vozi po zasedenih krajih vešala na kolesih s seboj, da je z eksekucijami "manj sitnosti." Slučaji zverinskega nasilstva se ne dajejo naštetiti in kdor koli pride iz teh dežel, čuti, da je ušel iz pekla.

Pa recimo, da bi naciji mogli za enkrat zatajiti svojo naravo in bi za čudež z Anglijo ravnali mileje. Recimo, da bi jim vzeli le nekoliko kolonij, o katerih so naciji govorili, da jih Nemčija potrebuje za svoje življenje, dasi vsakdo ve, da bi jih rabila le za mornarske in letalske baze. Recimo, da bi Angležjem pustila ves britanski otok—Irsko bi seveda popolnoma izgubila—in da bi jim celo dovolila parlamentarno vlado. Kaj tedaj? . . .

Ali je res treba tega vprašanja? Ali ni po vseh dosedanjih izkušnjah in po vsem ustroju tretjega rajha in njegovih znanih načrtov na dlani, da bi mir bil sklenjen le "za enkrat," dokler bi si Nemčija oddahnila in se pripravila za novo vojno? Nacijska Nemčija gotovo ne bi izpustila iz svojih krempljev ne enega kosčka ukradenih dežel. Kontinentalna Evropa bi bila vsa v njeni vreči. Poleg sebe pa ne bi mogla, ne bi smela trpeti količkaj svobodne Anglije, tudi če ne bi imela nobenih bolj dalekosežnih načrtov, kajti iz take Anglije bi ji vedno grozila nevarnost. Tudi najsilnejšemu tiranstvu je najmanjša svoboda nevarna, sluti pa jo tiran celo tam, kjer je ni. Zato je Abdul Hamid, ki je bil v naših časih še najbolj podoben sedanjim diktatorjem strupil, obešal in davil na debelo, da ni bil v vsej Turčiji nihče varen življenja.

Vsak mir, ki bi se sklenil, dokler je nacizem zmagovit, bi bil ogromna laž. Če noče demokracija pasti tako, da se dolga desetletja ne bo mogla dvigniti, se mora boriti, dokler ne bo fašizem tako poražen, da obleži in mu nobeno mazilo več ne pomaga na noge.

Pripovedovali so nam, da so pacifisti edini dosledni. Včasih ni doslednost nič drugega kot trma. Bertrand Russell, katere mu tudi največji sovražnik ne more očitati neznačajnosti, je pred kratkim izjavil: "Vse svoje življenje sem pridigal pacifizem, sedaj pa uvidevam, da more proti sili le sila uspeti." Izpoved spoznanja mu je več vredna od slepe "doslednosti."

A kje je naposled "nedoslednost" tistih, ki priporočajo vso možno pomoč za Anglijo in se zavzemajo za poraz nacizma? Ko je prvič fašizem začel iztezati rogove, smo mu nasprotovali, ga obsojali in se bojevali proti njemu, kolikor je bilo v naših močeh. Ko so Japonci vkorakali v Mandžurijo, smo obsojali tiste, ki bi jih bili mogli pognati domov, pa niso storili tega. Enako smo ravnali v času abesinskega ropa. Ko je Franco reberiral proti zakoniti španski vladi, so naprednjaki iz vseh mogočih dežel hiteli pomagat španski demokraciji z orožjem v roki. Kako smo vsi obsojali monakovski pakt, vedoči, da bi alternativa nedvomno bila vojna. Toda tista omejena vojna bi bila preprečila sedanje, tisočkrat groznejše klanje in strašno zaslužjenje milijonov v Evropi. Chamberlainu so demokratično čuteči ljudje na vseh straneh sveta očitali, da ni priskočil Čehoslovaški na pomoč in so ga za to obsojali. Sedaj dela Anglija to, kar je vsa demokracija nekdanj od nje zahtevala in—"dosledni" možje zahtevajo, da naj se prepusti svoji usodi. Čudna je taka doslednost in kdor hoče ostati zvest svojemu prepričanju, bo rajši "nedosleden."

Pobotanje v sedanjem položaju ne bi moglo biti nič drugega kot drugo Monakovo in posledice ne bi mogle biti nič drugačne. Mir, sklenjen na taki podlagi ne bi mogel biti nič drugega kot priprava za drugo, hujšo vojno. To more preprečiti edino konec sedanje vojne s popolno zmago nad nacizmom. In kar je še demokracije ostalo na svetu, ima sveto dolžnost, pomagati tistim, ki žrtvujejo svoja življenja za tako zmago.

Zapravljena pravica

IVAN JONTEZ

TAKO TOREJ, po svojo pravico si prišel?
Hm . . .”

S temi besedami je John Smrekar povabil prišleca v majhno sobo v ozadju svoje trgovine z železnino, ki mu je služila za pisarno in skladišče obenem, mu odkazal stol, previdno zaprl vrata in sedel za svojo veliko, s kopico listin, trgovskih cenikov, vzorcev in razne druge drobnarije pokrito pisalno mizo. Nato se je s komolci naslonil na mizo ter premeril obiskovalca z radovednim, pazno tehtajočim pogledom svojih prijaznih rjavih oči, meneč:

“Precej pozen si, Šepec. Da si prišel deset minut pozneje, bi bil našel zaprta vrata.”

Prišlec, srednje velik, suhljat, upognjen moški izžetega pergamentnega obraza, tenkih brezkrvnih ustnic, šiljastega nosa in rdeče obrobjenih vodenih oči, je skrivil svoje ustnice v kiselkasto sladek nasmehljaj.

“Komaj dve uri je tega, kar me je pripeľjal vlak z zapada,” se je opravičeval; “moja prva pot je bila k tebi, staremu prijatelju—”

“Od katerega pričakuješ, da ti bo pomagal pri tvojih načrtih, kajne da?” mu je segel v besedo Smrekar in čez njegov dobrodušni okrogli obraz je hušknilo nekaj, kar je bilo močno podobno odvratnosti in prikitemu zaničevanju. “Ampak jaz si nisem še povsem na jasnem, kakšni so ti načrti, zaradi katerih si napravil to dolgo pot iz tople Kalifornije v naše mrzle kraje. Vse se mi zdi zavito v meglo — v sumljivo meglo.”

“Pisal sem ti in ti zadevo razložil,” je odgovoril pozni obiskovalec. “Tri mesece bo tega. Saj si prejel moje pismo?”

Smrekar je molče prikimal.

“Potemtakem ti je zadeva znana.”

“Zadeva sama že še,” je počasi spregovoril Smrekar, “toda tvoji nameni mi niso povsem jasni. Pa preidiva najprej k stvari. Sodeč po tvojem pismu, ki me je, mimogrede omenjeno, nemilo presenetilo, ne zaradi tebe, ker sem že davno vedel, da se nisi dal voditi krepotim, temveč zaradi trditve, da si pred pet in dvajsetimi leti premotil in zapeljal Likarjevo Francko, tisto ljubko, vedno veselo Franc-

ko, ki jo je moral rad imeti vsakdo, kdor ni bil slep za njeno svežo ljubkost in gluh za njen zvonki smeh — in potem, ko je začutila posledice, pa jo pustil na cedilu in zbežal v New York. Ona ti je potem v obupnem pismu še enkrat pojasnila svoj položaj in te za božjo voljo prosila, da bi se vrnil k nji in se poročil ž njo, ti si ji pa odgovoril s kopico zlaganih, piškavih pomislekov ter ji cinično svetoval, naj vzame žitnika, ki se je bil že dve leti zaman potegoval za njeno roko. Nu, in sreča je hotela, da se ji je žitnik tiste dni spet približal ter jo ponovno zasnubil in ubogo dekle—i, saj mu drugega ni preostajalo—se je oklenilo rešilne bilke pod pogojem, da se takoj poročita. Sedem mesecev po njuni poroki se jima je rodil prvi in edini otrok, sinjeoka, zlatolasa Vanda, kateri je zdaj njen srebrni glas odprl vrata v radijske ateljeje, kjer jo po vsem videzu čaka še lepa bodočnost. Ta Vanda, trdiš ti, je prav za prav tvoja hči. Pravilno?”

Oni se je z rokama uprl ob kolena in hlastno prikimal.

Smrekar je zmajal z glavo in na obrazu se mu je bralo s pomilovanjem pomešano začudenje.

Nočni gost se je vznemiril. “Kaj odmajuješ z glavo, John? Ali mi—”

Smrekar se je odsekano zasmel. “Nič posebnega, le začudil sem se, kako morejo biti nekatere ženske včasih tako strašno slepe . . . Toda pustiva to! Ti mi pa povej, kaj bi prav za prav rad dosegel nočoj?”

Tedaj je Šepec vstal, se postavil pred Smrekarja ter zamolklo dejal:

“Dobro me poglej!”

Toda Smrekar si ga je bil že dodobra ogledal. “Vidim,” je resno prikimal; “v capah si in tudi drugače si videti jako reven. Rekel bi, da se ti zadnje čase ni godilo prav dobro. Kvar-topirstvo ti v teh časih menda ne nese, ali si pa zaostal v svoji umetnosti . . .”

Šepec je previdno preslišal Smrekarjevo zbadljivo opazko o svojem dvomljivem poklicu ter se zmagoslavno nasmehnil, rekoč:

“Torej?”

“Torej?”

“Sam si priznal, da se mi od daleč pozna, da sem velik siromak. Bolezen me je zdelala, da se pri svojih pet in petdesetih letih počutim onemoglega starca, in me popolnoma onesposobila za vsako delo.”

Smrekar se je porogljivo zasmeljal. “Niti kvart ne moreš več mešati?”

“Pusti to, John!” so šepcu jezno vztrepitale brezkrvne ustnice, potem pa je v hipu spet postal pohleven kot jagnje, nadaljujoč: “To je bilo nekoč; pozneje sem se preživljal s pošteni delom, dokler me ni dolgotrajna bolezen docela uničila. Res, John. In zdaj sem tak siromak, da mi ga skoro ni para . . .”

“In?”

V Smrekarju se je začel buditi silen odpor do tega človeka, čigar načrti so mu bili le preveč jasni, dasi tega še ni hotel priznati. “Bolezen!” je vzkliknil v mislih. “Razuzdano življenje, strasti, pijančevanje, ne pa bolezen!”

Šepčeve oči so se lokavo posvetile. “I, John, saj veš, da je dolžnost otrok, da pomagajo svojim staršem, kadar so v potrebi . . . In jaz sem v potrebi, v silni potrebi, moja hči, moja Vanda se pa medtem koplje v dolarjih . . . Stvar je vendar popolnoma jasna!”

Smrekar je prikimal.

“Še skoro preveč jasna . . .” je počasi izpregovoril in oplazil obiskovalca s pogledom, ki je rezal kakor bič. “Otrok, katerega je oče zatajil še pred rojstvom in kateremu je drug človek postal najboljši oče, naj zdaj podpira svojega pravega, ničvrednega očeta, da bo mogel lepo v brezdelju živeti in se vdajati svojim strastem . . . Ha, ha, skromen pa res nisi, Luka Šepece in nesramnosti tudi nisi rekel še zbogom! In jaz naj ti pomagam, priti do korita?”

Šepece je napravil užaljen obraz. “Zakaj pa ne? Nekoč sva si bila prijatelja, tovariša . . .”

Smrekar ga je neverujoče pogledal. Nato je bušnil v silovit smeh. Stvar se mu je nenadoma zazdela strašno smešna. On, John Smrekar, dolgoletni prijatelj vedrega, odkritega delavca Žitnika in njegove ljubeznive žene in ljubke hčere, naj zdaj pomaga temu ničvrednežu, ki je najbrž res Vandin pravi oče, da bo mogel svojega otroka nesramno izkoriščati! Saj bi človek počil od smeha, če ne bi bila stvar obenem tako prekleto resna!

Smrekar se je nenadoma spet zresnil, vstal

ter šel nekajkrat zamišljeno gor in dol po pisarni. Naposled se je ustavil pred svojim obiskovalcem ter ga izredno mirno vprašal:

“In kako bi ti jaz mogel pomagati?”

“Namignil sem ti že v pismu,” se je razveselil Šepece in v njegovih vodenih očeh je zagorelo upanje. “S Francko govori in ona—”

“Že razumem!” mu je odsekal besedo Smrekar. “In če se ona upre, kar pričakujem—in bi ji zameril, če bi se ne?”

Šepece se je široko, zoprno zarežal. “Tega ne bo storila, ker se bo bala, da ne bi jaz povedal Žitniku . . .”

“Hmm . . .”

Smrekar je spet napravil nekaj korakov po pisarni.

“Kaj pa, če je Žitniku stvar že znana?” se je spet ustavil pred šepcem. “Če mu je že sama zdavnaj zaupala svojo žalostno skrivnost? Jaz bi bil skoro pripravljen staviti tisočak, da je to že zdavnaj storila. Pravkar sem se spomnil, da mi je Žitnik nekoč dejal, ko je z očmi ljubeče božal tedaj baš doraščajočo Vando: ‘Pravijo, da človek ne more resnično ljubiti otroka, če ni njegove krvi . . . Saj si gotovo že kdaj slišal kaj takega, John. Ampak jaz ne verjamem . . .’ Jaz ga tedaj nisem razumel in sem mislil, da sem ga najbrž napačno slišal, toda ta trenutek ga razumem do pičice . . .”

Šepece se ni nehal režati in Smrekar bi ga bil najrajši s pestjo udaril v obraz, tako zoprno mu je postal.

“He he, v tem primeru mi še ostanejo ljudje, katere bi zelo veselilo, zvedeti za ta škandalček . . .”

Smrekar je moral napeti vse sile, da se je premagal in ni svojega obiskovalca udaril. Tega pa ni smel storiti. To bi le še poslabšalo stvar. Treba je bilo poiskati drug izhod. Najprej je bilo treba zvedeti, kakšno podlago je imel nesramnež za svojo trditev.

Po kratkem, napetem molku je Smrekar na ušesa zelo mirno vprašal:

“Hm, toda kdo more jamčiti, da ni vse skupaj, kar mi tveziš, gola izmišljotina? In tebi je gotovo znano, da imamo tudi v Ameriki ječe za obrekljivce . . .”

Zdaj se je oni še bolj široko zarežal, potegnili iz notranjega žepa svojega posvaljkanege sukniča ogoljeno listnico, vzela iz nje neko pismo, o katerem je že pobledele pisava na omotu jasno pričala, da je moralo biti zelo sta-

ro, ga položil na dlan leve roke, z desno pa ga zmagoslavno pogladil.

“He he, kdo ti more jamčiti, da ti ne tvezim izmišljotin? To le pisemce, ljubi John, to le zarumenelo pisemce, napisano pred pet in dvajsetimi leti, v katerem neka Likarjeva Francka priznava, da bo postala mati . . . Vse drugo se natančno ujema, o tem sem se bil že prepričal: rojstvo sedem mesecev po poroki z Žitnikom in nič več otrok . . . Ej John, Luka ni tako neumen, da bi si izmišljeval take nevarne stvari . . .”

Smrekar je prebledel. Stvar je bila res prekleto resna. S tem pismom v svoji posesti bo nesramnež lahko po mili volji izkoriščal mater in hčer in jima zagrenil, morda celo uničil življenje. Kajti tisto, kar je bil Smrekar pravil o Žitniku in njegovih nazorih o otrocih, je bila njegova lastna zamisel, s katero je upal ukaniti šepca. To pa je hotel Smrekar za vsako ceno preprečiti, ne samo zato, ker je bil vsa leta prijatelj Žitnikovih, temveč je imel nekoč v srcu poseben prostorček za živahno Francko—skrivnost, za katero je vedela poleg njega samo še njegova žena. Ampak kako preprečiti šepčeve umazane namene? Smrekar je poskusil zabrenkati na struno človečnosti in poštenja.

“Poslušaj me, Luka!” ga je mehko nagovoril. “Delaš se, kakor bi bil do mozga pokvarjen, toda jaz ti ne verjamem, da bi se pogreznil tako globoko kakor bi se sodilo po tvojih besedah. Kajne, da je v tebi še nekaj človeka? Poslušaj me, Luka! Žitnikovi so moji prijatelji in jaz ne želim, da bi jim kdo prizadejal gorje. Vrni se, odkoder si prišel. Nocoj pojdeš z menoj in boš pri nas prenočil, jutri pa bom dvignil v banki, recimo dva stotaka, da boš imel nekaj za popotnico. In potem odrineš nazaj na zapad. Tisto le pismo bova pa nocoj uničila.”

“Dva stotaka!” šepce se je porogljivo zasmejal. “Prijatelj, mar si znorel? Dva stotaka? In moja hči si služi tisočake! Prijatelj, potrkaj se s prstom po čelu, če ne bo votlo zadonelo . . .”

“Pet sto!” je stisnil med zobmi Smrekar in na čelo so mu stopile debele potne srage.

“Tudi za pet tisoč ne!” je trmasto vztrajal šepce. “Od tebe ne maram nič. Jaz zahtevam samo svojo pravico—pravico, ki jo ima oče do otroka! In to bom dobil—zlepa ali pa zgrda!”

Smrekar se je hripavo zasmejal. “Svojo pravico zahtevaš?” je ponovil in v očeh se mu je poznalo, da se pripravlja nevihta. “Človeče, ali res ne veš, da pomeni očetovstvo—pravo, pošteno očetovstvo—samo nepretrgan niz dolžnosti in prebito malo pravic? In ti si niti teh redkih pravic ne moreš lastiti, ker si zanemaril vse dolžnosti do svojega otroka, ker si ga celo z njegovo materjo vred zatajil in je moral nekdo drugi prevzeti vlogo očeta tvoje hčere—žitnik, kar je bila sreča zanjo, kajti on ji je bil tako dober oče, kakršen bi ji ti ne mogel postati v tisoč letih. Razumeš? Zdaj mi pa daj tistole pismo, če ne—”

Smrekar je pobral s pisalne mize težek jeklen vijak in se z njim v rokah preteče postavil pred šepca.

Šepce, ki je bil medtem spet sedel, je prebledel, zakrilil z rokami pred obrazom in prestrašeno zajavkal:

“Da se me ne dotakneš, Smrekar! Drugače boš imel opravka s policijo!”

Smrekar ga je debelo pogledal kakor bi ga ne bil razumel. Potem so se mu pa nenadoma posvetile oči in na ves glas smejoč se je vzkliknil:

“Presneto, tega se pa nisem mogel domisliti! Policija . . . Hvala za navdihnjenje! Zdaj pa napni ušesa, lopov! Ti mi boš lepo in brez obotavljanja izročil tisto le pismo in jaz ti bom naštel na mizo pet desetakov, da ne boš trempal nazaj v Kalifornijo brez drobiža, nakar se bova v miru ločila in pozabila na nocojšnji večer in vse, kar je bilo v zvezi s tvojim prihodom. Če ti pa to ne ugaja, potem ne vem storiti drugega kakor da ti razbijem glavo in pokličem policijo, ki te bo spravila na varno—kot vlomilca, ki ga živa duša ne pozna! Pisma seveda ne bodo več našli pri tebi, da bi se mogel opirati nanj, kajti izročeno bo plamenom. Zdaj pa si vzemi pet minut za natančen premislek . . .”

Šepcev vdrti rumeni obraz je začel drhteti od groze pred razjarjenim Smrekarjem in razorano čelo so mu orosile mrzle potne srage.

“Tega si ne boš upal storiti! To bi bil zločin in ti bi prišel v ječo . . .”

Smrekar se je porogljivo zasmejal.

“To je samo tvoje mnenje . . . Ampak položaj je meni naklonjen: sama sva, živa duša ne ve, da si pri meni in kdo si, dočim sem jaz ugleden trgovec, vsem znan kot poštenjak brez

madeža in celo na policiji imam prijatelje . . . Stvar je vendar tako neznansko enostavna: po glavi te počim, da boš nekaj časa miroval, uničim pismo, starem ključavnico na zadnjih vratih, potem pa pokličem policijo . . . In veš, kaj jim bom povedal? Trgovino sem že zaprl in bil na potu domov, ko sem se domislil, da sem bil nekaj pozabil, nakar sem se vrnil, našel zadnja vrata odprta, v pisarni pa tebe, ko si stikal po predalih moje pisalne mize . . . In misliš, da mi ne bodo verjeli? Kakor Irec svetemu pismu!”

Šepec se je hotel dvigniti, v očividnem namenu, da bi poskusil ulti iz pasti, v katero je bil stopil sam. Toda Smrekar je uganil njegovo misel in mu pred nosom zaklenil vrata in vtaknil ključ v žep.

“Tako,” je mrzlo dejal, “zdaj pa k najinemu poslu! Pet minut je poteklo: sprejmeš mojo ponudbo ali ne? Sicer—”

Mož je zavihljal težki vijak nad šepčevo glavo.

Šepec se je stisnil vase, si z rokami zakril obraz ter zavekal kot mače, ko mu stopiš na rep:

“Ne, Smrekar, ne, za božjo voljo, ne! Samo prizanesi mi! Saj ti dam vse, kar zahtevaš, samo nikar me ne ubij!”

Smrekar ga je zaničljivo pogledal in roka z vijakom mu je omahnila. Nato je zahteval:

“Pismo!”

Šepec je drhčočih rok spet privlekel svojo listnico na dan, potegnil iz nje usodno pismo in ga izročil trgovcu.

Zdaj je Smrekar odložil svoj vijak, vzel pismo v roke, si pazno ogledal omot, potem pa potegnil pismo iz njega in ga naglo preletel z očmi. Pri tem je mrmral:

“Saj ga ne bi čital, toda pri lopovih kot si ti, Šepec, je treba biti previden in jaz se moram prepričati, ali je to tisto pismo, s katerim si pretil uničiti srečno družino . . . Da, to je pravo pismo . . . Njena pisava, priznanje, vse do podpisa in pike . . . Hu, zdaj se mi je v resnici zvalila skala s srca . . .”

Mož je vzel z mize škatlico vžigalic, prižgal eno in zažgal zarumenelo pismo: kmalu je ostal od davnega priznanja in obupne prošnje samo neznamen kupček pepela . . .

Smrekar si je obrisal pot s čela ter veselo pogledal trepetajočega šepca. “Tako, prijatelj,” je hudomušno zategnil, “zadnja podlaga

za tvojo pravico, katero si zapravil pred dolgimi leti, je šla v zrak in Francka in Vanda bosta lahko nadalje živeli v sreči. Ti pa dobiš zdaj obljubljenih pet desetakov, nato pa glej, da mi izgineš izpred oči in da te nikdar več ne vidim v našem poštenem mestu! Take golazni ne maramo!”

In Smrekar je potegnil iz žepa listnico, odšel šepcu, ki se je pri vratih tresel kot trepetlika, pet desetakov, nato pa odklenil vrata, rekoč:

“Za slovo ti še zaupam skrivnost, da si bil res v smrtni nevarnosti pred menoj: da mi nisi izročil pisma, bi te bil morda ubil . . . Kajti povem ti, da bi drage volje pobil legijo take golazni kot si ti, če bi bil to pogoj za mir in srečo Žitnikove družine . . . In zdaj—srečno!”

Vrata so se odprla in Šepec je brez besede prihuljeno izginil v črno temo dvorišča.

Smrekar se je zadovoljno smehljal za njim ter si z velikim belim robcem obrisal potno čelo.

Potem je zaklenil vrata, stopil k pisalni mizi, se za hip zazrl v neznamen kupček pepela v pepelniku, nato pa vzel pepelnik v roke in iz polnih pljuč pihnil vanj, da je razneslo pepel na vse strani.

“Tako,” se je zadovoljno smehljal, “te strani iz Franckine knjige ne bo nikdar več nikdo čital . . .”

In Smrekar si je oblekel suknjo, ugasnil luč ter odšel skozi trgovino na ulico, kjer ga je čakal njegov avto.

O PODMORSKIH LADJAH se splošno misli, da so bile pred prvo svetovno vojno neznanne. To pa je zmota. Nizozemec Cornelius Van Drebel je zgradil eno za angleškega kralja Jamesa I. leta 1620. Seveda ni bila v nobenem oziru podobna sedanjim. Gonila se je z vesli, katerih je imela dvanajst. Lahko se je pogreznila dvanajst do petnajst čevljev pod vodno površino. — V času revolucionarne vojne so Amerikanci rabili podvodni čoln z namenom, da bi potopili angleško bojno ladjo *Eagle*. Uspeha niso dosegli. — 17. februarja 1864 so mornarji konfederacije iz podvodnega čolna torpedirali severno ladjo *Housatonic* blizu Charlestona, kjer je stražila blokado, na to pa se je čoln potopil.

RAJSKO ZATIŠJE

Med ljudstvi gomizljá natolcevanj,
čez mejo tihotapijo se grožnje,
možje so šli na vaje spet orožne,
lomeč ostrino tujih strahovanj.

A jaz, neredko gost rebrí položne,
zasedem često potrpljivi panj.
Globovec, komaj več ko le solzanj,
žužlja skoz mir poldanjice pobožne.

Z menoj žival pozná ta skriti Eden:
martinčki, srne, zajček več kot eden.
Tu mokri vrat si ptica v soncu lika.

"No, sleci se ko jaz, sinička Muza!"
mi zdajci smešna misel se namuza—
in brž izgine raja pristna slika.

Anton Debeljak.

Erbert

VI MISLITE — HERBERT? Kateri Herbert? Ljudi tega imena je mnogo — tukaj, v Angliji, v Avstraliji, v Afriki, menda povsod po svetu . . .

Res. Toda v Angliji ne bi bilo treba vpraševati tako; v Londonu in skoraj po vsej deželi je Herbert Morrison znan po svojem prvem imenu, ki ga v londonskem dijalektu izgovarjajo brez črke "h" kakor govore tudi po mnogih naših južnih krajih. Herbert Morrison je menda najpopularnejši član angleške delavske stranke in zlasti v Londonu, kjer je njegovo delo zapustilo mogočne, neizbrisne sledove ga pozna tako rekoč vsak otrok.

Kakor Ernest Bevin je tudi Morrison prišel iz "nižjih plasti." Rojen je bil leta 1888 v Lambethu, kjer je bil njegov oče policaj, njegova mati pa dekla. Ko je dosegel štirinajsto leto, je začel delati kot sel in je polagoma napredoval do delavniškega pomočnika, kar je pomenilo, da je moral živeti v delavnici in jo je smel zapustiti le med pol deseto in enajsto zvečer.

Že kot mladega fanta ga je nad vse zanimala lokalna vlada in kadar koli je občinski svet imel sejo, je bil mladi Herbert na galeriji, zasledujoč razprave kakor star politik. Tu je kmalu spoznal, da njegovo znanje ne zadostuje za razumevanje vseh predmetov, ki so prihajali na dnevni red. Da bi dobil več časa za čitanje, je zapustil delavnico, v kateri je bil preveč priklenjen in je postal telefonski operator. Iz javne knjižnice je prinašal knjigo za knjigo domov—zgodovino, gospodarstvo, filozofijo . . . Zanimanje za politiko ga je bolj in bolj prevzemalo in ga je privedlo v delavsko stranko. Postal je tudi član strokov-

nega društva pisarniških delavcev. Dela dobro znanih zakoncev Beatrice in Sidney Webb so imela zanj posebno privlačnost in v njih je študiral teorijo lokalne vlade. Leta 1912 je postal pomožni upravnik novega delavskega lista "Daily Citizen," ki pa je živel le tri leta. Ko mu je bilo sedem in dvajset let, je bil izvoljen za tajnika londonske delavske stranke.

Takrat se ni zdelo, da pomeni to mesto kaj posebnega. V Londonu delavska stranka ni štela mnogo članov, toda Morrison se ni ustrašil začetnih težav. Še danes je tajnik londonske delavske stranke, toda London ima sedaj 27 poslancev v parlamentu namesto nekdanjih dveh; delavske večine v okrajnih svetih (Borough Councils) so narasle od petih na sedemnajst in medtem, ko je imelo delavstvo ob njegovem prvem nastopu v londonskem okrožnem svetu (London County Council) enega člana, ima danes v tem zboru, ki predstavlja londonsko lokalno vlado, 75 svetnikov (Councillors) in 12 starešin (Aldermen).

Morrison je davno prišel do prepričanja, da so lokalne zadeve, zlasti v tako veliki občini kakor je londonska prav tako važne kakor narodne in zato se neprenehoma trudi, da bi zbudil zanimanje delavstva za lokalno vlado. Na kakšnem javnem shodu utegne nenadoma vprašati: "Koliko izmed vas je že bilo na galeriji okrožne dvorane, pogledat, kaj dela londonski okrožni svet? Izvolili ste nas vi, da vas zastopamo. Denar, ki ga trošimo, je vaš. Pridite in prepričajte se, kako opravljamo delo." Njegovi apeli v tej smeri so rodili dober sad; menda ni na svetu občine, kjer bi bilo delavstvo tako poučeno o vsem, kar se godi v mestni hiši — kot bi mi rekli — in temu zanimanju je naj-

več pripisati, da delavska večina pri vsakih volitvah narašča. Lahko je razumeti, da vpliva to tudi na parlamentarne volitve.

V poslansko zbornico je bil Morrison prvič izvoljen leta 1923. Ta mandat je pri drugih volitvah sicer izgubil, toda leta 1929 je bil vnovič izvoljen in od tega časa je neprenehoma član parlamenta. Ko je delavska stranka prišla na vlado, je leta 1930 postal transportni minister in se je z največjo vnemo lotil svojega novega dela. Kakor v vsakem večjem mestu, je bil promet v Londonu v velikem neredu. Njegovi predniki so poskušali to in ono, toda vsak je prišel do zaključka, da je na cestah preveč vsakovrstnih vozil, vsled česar bodo vedno težave in sitnosti. Morrison je mislil drugače. Predložil je parlamentu zakon o cestnem prometu, ki je bil meseca januarja 1931 sprejet in je v kratkem času zboljšal razmere. Po vsej deželi je reorganiziral promet potniških "busov" in določil, da ne sme noben uslužbenec voziti več kot pet ur in pol obenem. Uredil je tudi mobilno policijo za reguliranje prometa.

Dva meseca pozneje je predložil drug zakon, s katerim se je osnoval londonski prometni urad, ki mora skrbeti za ves ulični promet v Londonu, ki obsega vsak dan, če ni kaj posebnega, več kot dvakrat toliko ljudstva kot šteje vse prebivalstvo Norveške. Šele sedaj, ko je prometno vprašanje zaradi vojne največje važnosti, se ti koraki prav ocenjujejo.

Ko jo je MacDonald zavozil in je prišla vlada zopet v konservativne roke, mu Morrison ni sledil. Ker pa se je njegova organizatorična genijalnost pokazala v najsvetlejši luči, mu je Družba za električni razvoj ponudila mesto predsednika z letno plačo petih tisoč funtov. Morrison je odklonil in je rajši ostal tajnik londonske delavske stranke, kar mu je neslo pet sto funtov, poleg onih šest sto funtov, do katerih je bil opravičen kot poslanec.

Leta 1934 je delavska stranka prvič dobila večino v londonskem okrožnem svetu. Tedaj je Morrison s pomočjo svojih navdušenih tovarišev dobil priliko za uresničevanje nekaterih svojih starih sanj. Prvo presenečenje, ki so ga Londončani doživeli, je bilo demoliranje Waterlooškega mostu. O tem še danes govore v Londonu. Ta most je že davno bil tako zastarel, da je postal nevaren za moderni promet. Naposled so ga morali zapreti. Deset let so ugibali, kaj naj bi storili, ali naj bi ga podrli

ali ne. Ali bi parlament prispeval za gradnjo novega mostu, ali ne bi? Londonska "Times" je vsak čas objavila kak dopis, enkrat za zgradbo novega mostu, drugič proti. Stvar se je vlekla kakor morska kača in Londončanom je začela presedati. Le še šale so zbijali o waterlooškem mostu in večinoma so bile pikre. Deset tednov potem, ko je delavska stranka prevzela mestno vlado in je Morrison postal, kot so ga imenovali, londonski ministrski predsednik, je bil konec ugibanj in konec šal. Nekega jutra so ljudje, ki so prišli mimo, našli delavce, zaposlene s podiranjem starega mostu. Časnikarjem, ki so ga prišli intervjuvat, je Morrison odgovoril, da dobi London nov most, ne glede na to, ali bo parlament kaj prispeval ali ne. Parlament je prispeval, ko je postalo jasno, da je stvar resna, London je dobil most, promet v okraju, ki je bil vsa leta kakor stlačen, je bil zopet prost in sprevodniki na omnibusih so ponosno pravili potnikom: "Deset tednov, medtem ko so drugi klepetali deset let. To je naš Erbert!" Tudi to nosi sadove sedaj, ko padajo bombe nacijskih tolovajev na London in je vprašanje življenja in smrti, kako prosto se morejo gibati gasilci, zdravniki in reševalci vsake vrste.

Waterlooški most pa je bil le začetek. V Shakespearjevih časih, pred štirimi sto leti so govorili o tem, da bi bilo treba omejiti razširjanje Londona s pasom nezazidanega zelenega sveta. Ta ideja ni bila nikdar pozabljena, toda ves čas je ostala le ideja. Ko si je delavstvo priborilo večino, je pa Morrison nekega dne naznanil načrt za zelen pas okrog Londona in je z odobrenjem okrožnega sveta začel kupovati svet za parke in travnike. Taki načrti dajejo vedno priliko za "graft." Morrison je vedel, da je zapeljivost velika pa je ukrenil vse, da prepreči vsako podkupnino in podobne nerednosti. Londonski okrožni svet ima šest in sedemdeset tisoč stalnih uslužbencev in razumljivo je, da sliši vsak svetnik nešteto krat vprašanje: "Ali mi morete priskrbeti službo?" Odgovor je vedno: "Ne. Lahko vložite prošnjo kakor vsak drugi, toda nobena služba se ne odda na priporočilo." Proračun londonskega okrožnega sveta znaša šest in trideset milijonov sterlingov, več kot proračun Švice. Večina gre za vsakovrstno blago. Vsi kontrakti se oddajajo na podlagi tekmovalnih ponudb.

Delavska uprava se je prebivalstvu kmalu

prikupila, dasi takrat nihče ni vedel, kolike važnosti bodo v šestih letih mnoge reforme, ki jih je izvršila in ki so bile pač tudi v normalnih časih koristne. Razna poslopja, ki so že dolgo ovirala promet, so bila porušena. Ulice, ki so postale pretesne, so se razširile in danes so vozniški ambulanci in gasilci hvaležni za to. Okrožni svet ima dva in sedemdeset bolnišnic pod svojo oblastjo — tri četrtine vseh bolniških postelj v Londonu. Te je delavska uprava preuredila in moderno opremila, na veliko radost bolnikov, zdravnikov in strežnic in danes ji je ves London hvaležen za to. Cele vrste hiš, ki so bile že davno spoznane kot nespodobne za človeško prebivanje, so bile porušene in namesto njih so zgradili velike, moderno urejene hiše za delavce z zmerno stanarino. V predmestjih so zgradili hiše sredi zelenja in drevja in vanje so se naselili ljudje iz najbolj preobljudenih in sedaj najbolj bombardiranih mestnih krajev. Londonske šole, ki stanejo dvanajst milijonov funtov na leto, so bile razširjene in izpopolnjene in vrhu tega so zgradili mnogo novih šol. Sedaj služi mnogo teh kot postaje za rešilne organizacije, druge pa kot pristrešje za one, ki so vsled zločinskega bombardiranja izgubili domove. V vseh javnih službah se je opazil napredek.

Toda tri leta je kratka doba in tudi delavska stranka ni mogla izvršiti vsega, kar si je zapisala v program. Prišle so nove volitve v času, ko se je razvilo gibanje za "enotno fronto." Morrison je bil vedno nasprotnik komunistov in jih je označeval za politično popolnoma nezanesljive, pa se tudi sedaj ni dal zva-biti na sodelovanje. Toda konservativnemu časopisju je že ideja skupne fronte dobro došla in vso njihovo kampanjo je označevalo hujskanje proti rdečkarjem. Že dolgo se niso vršile nobene volitve v znamenju tolikega razburjenja kot te. Konservativci so bili prepričani, da prihaja konec londonskega socializma. Toda ko so se prešteli glasovi, je bila delavska večina pomnožena.

Sedaj pa je postala njena naloga nepri-merno bolj resna in težavna. V parlamentu je delavska stranka pritiskala na vlado, da izdela nemudoma načrte za resno obrambo civilnega prebivalstva v slučaju vojne, o kateri je Morrison bil prepričan, da je neizogibna. V londonski mestni hiši so izvršili vse mogoče pri-prave. Ko je bila vojna napovedana, je imel

vsak učitelj v londonskih šolah že točna navo-dila, otroci so bili razdeljeni v skupine z zna-ki, s plinskimi maskami in s hrano za pot. V največjem redu so jih odpeljali do predmest-nih postaj, kjer so bili vlaki pripravljene in odhod otrok je bil vzoren. Vsi načrti so bili izdelani že mesece pred tem in to je sedaj obrodilo plod. Morrison sam je bil noč in dan v mestni hiši; blizu pisalne mize je stala vo-jaška postelja, toda nikdar ni legel nanjo za več kot par ur.

Seveda je mogel okrožni svet vršiti le to, kar spada po zakonu v njegov delokrog, toda njegovo uspešno delo je vplivalo na parlament in pomagalo tam prizadevanju delavske stran-ke. Sedaj je Morrison minister za notranje za-deve in za domačo varnost in njegova odgovor-nost je skoraj tako velika kot Churchillova. V Londonu lahko slišite nešteto krat, da ne bi bil mogel nihče sposobnejši biti imenovan na to mesto. Zaupanje delavstva mu je že davno za-gotovljeno, pridobil pa si je tudi zaupanje svo-jih političnih nasprotnikov. Ko je izbruhnila vojna, so začeli internirati Nemce in njegov predhodnik v uradu ni delal nobene razlike. Toda Morrison je vedel, da je marsikateri An-glež naci in marsikateri Nemeč sovražnik nacizma. Ko je Chamberlainova vlada padla in je on postal minister, je takoj začel poprav-ljati napake, storjene pred njim. Med prvimi Nemci, ki jih je osvobodil, je bil profesor F. G. Friedländer, znani matematik, ki je bil pred kratkim izvoljen za člana kolegija Trinity v Cambridgu, potem dr. Flechinger, ki je bil nekaj časa v nemškem koncentracijskem tabo-ru v Dachauu, nadalje Friedl Scheu, sin zna-nega delavskega komponista, časnikar na Du-naju.

Kar je Morrison storil za zavarovanje ci-vilnega prebivalstva po vsej deželi, bo mogoče pravilno oceniti še le, kadar bo vojna končana. Največ njegova je zasluga, da ima London urejena pristrešja za slučaj bombnih napa-dov, da ljudem ni treba stati v dolgih vrstah, ker ima vsak listek, da lahko najde svoje me-sto, kadar hoče, da so povsod urejene postaje za prvo pomoč, da je po najboljši možnosti poskrbljeno pristrešje za tiste, ki so ostali brez strehe, da se brez zamude pospravljajo podrtije, da se vrši reševalno delo po točno izdelanem načrtu, tako da pozna vsak sodelavec svo-jo nalogo in se delo opravlja složno, ne da bi

bil drug drugemu na poti. Kjer koli je mogoče, je sam navzoč in se ne ozira na nobeno osebno nevarnost. Ko je bil Coventry nepričakovano bombardiran in je škoda bila ogromna, se je takoj s kraljem odpeljal tja in vodil rešilno delo, ko so deževale bombe na mesto.

Kakor Bevin je tudi Morrison prepričan, da Anglija ne more odnehati in da je z nacizmom vsak mir nemogoč. "Če danes podpišemo najslavesnejšo pogodbo, jo Hitler jutri prelomi kakor je prelomil vsako, katero je sklenil. Nemčija noče miru, ampak oddih, da nas potem še močnejša napade."

Morrison veruje v zmago nad nacizmom, ampak tudi to mu ne zadostuje. Poraz fašizma

v vsaki obliki smatra za neizogiben pogoj obvarovanja demokracije, čemur pa mora takoj slediti delo za poglobitev in razširjenje demokracije in socialne enakopravnosti. Dokler so na svetu ljudje, ki nimajo dovolj hrane, dovolj obleke, pristojnih stanovanj, zadostne prilike za izobrazbo, dokler so na svetu socialne neenakosti, dokler zakoni omogočajo krivice, ne more Herbert Morrison biti zadovoljen in ne more odnehati. Kakor zaupa angleško delavstvo njemu, tako zaupa on delavstvu in veruje vanj.

Nezaslišani vojni napor ga niso oslabili, ampak so zjeklenili njegovo voljo in razodeli njegovo skoraj nadčloveško moč.

Milan Vukasović:

Basni

NAŠ NASLOVNIK, sin slovenskega očeta Stibila-Vukasovića in srbske matere, je po končani svetovni vojni obiskoval v Parizu literarne tečaje in se je ob tej priliki seznanil z mladimi borbenimi pisatelji.

Pred tem je že leta 1907 stopil doma v javnost: Obelodanil je peščico satiričnih in modroslovskih basni. Doslej ima v svoji slovstveni prtljagi enajst knjig. Ako izda do leta 1942 vse pripravljeno gradivo, bo za svojo šestdesetletnico lahko pokazal na petnajst knjig: pesmi v prozi, misli, romani, pripovedke, zlasti pa basni. Od poslednjih so bile mnoge prevedene na francoščino in so jih priobčili: *La patrie serbe* (1917 in 1918), *La Vie* (1921), *La Revue bleue* (1926), *La Wallonie en fleurs* (1926); dve pesmici se najdeta v *Anthologie de la poésie yougoslave* (Paris, Delagrave, 1935).

Iz zadnje njegove zbirke: "Savremene basne" naj vam ponášim nekaj drobiža.

Logično opravičenje vojne

— Nekaj sem odkril — veselo rjove lev na vse strani. — Ljudje trdijo, da daje vojna velik polet vsem panogam ljudske delavnosti. Ne bi bilo nápak, ako bi še me živali poskusile tako prelivanje krvi v prid našemu občemu napredku.

— Slepa je ta tvoja duhovitost, modri moj prijatelj — odgovarja človek z nasmehom. — Docela si pozabil, da so ljudje neskon-

čno popolnejši od živali in tako lahko opravičijo vsako svoje vojskovanje z močnimi umskimi razlogi.

— Toliko bolje za nas živali! — seže v pomenek lev, še bolj razigran. — Razlogov za bojevanje bo zatrdno toliko več, kolikor smo manj popolni; vsaj jaz tako mislim kot žival. A po tvojem umevanju bi kazalo, da je popolnost znamenje ubijanja.

Svinjski svèt

Nažrla se je prasica žira, izrila vso zemljo okoli bukovega debla, korenine odkrila, mnoge potrgala in tedaj se nenadoma resno vpraša:

— Čemu neki, mili Bog, ti silni konci in konopeci?

— Da vzdrže življenje onemu, ki te je nakrmil! — zacvili razpraskano korenje.

Svinja se iznenadi ob takem odgovoru, se zresni, prezirno premeri iztrgane koreninice in zakruli:

— Kako ste neumne! Namesto da vrhu drevesa frfotate po vsem nebu in vsakomur ponosno javite, čemu služite in koliko veljate, ste se zarile v mrak kakor uboge strahopetke brez trohe vrednosti.

— Ej, modrijanka, če bi ti vedela, koliko so vidne stvari odvisne od nevidnih, ne bi tako govorila! — je pomislila najtanjša žilica; toda niti eni se ni zdelo potrebno, da svinji to pove.

Božanska lisica

Nikogar ne pusti pri miru. O vsakomer kaj blekne. O nikomer nič prida. O silnem levu niti besedice. Mnogi jo roté:

— Reci o njem vsaj nekaj.

— O carju ni mogoče govoriti — skrivnostno pojasni zvitorepka. — Vi ste ga dvignili v red božanstva. Kadar pa se govori o bogovih, vsi pametni molče.

Veleumni lev

Ves iz sebe, zadihan, razmršene grive, z repom besno mahajoč, oznojen, drhtečih šap in kazoč zobe pade kot iz oblakov vladar živali pred človeškega samodržca.

— Groza! Kar je bilo najboljšega v tvoji državi, sem presadil in — ustvaril pekel.

Človek ga uteši kakor ve in zna. In takoj pohitita, da na samem mestu podrobno pretresta vzroke neuspeha.

Na meji ju dočakajo uglednejši državni predstavniki. Ali za čudo božje, v prvih vrstah stoje skoro sami osli, voli in njih najbližji sorodniki. Pa vsi ozaljšani s pestrimi odlikovanji od vrha do tal. Edino vrhovi ušes in rogov so prosti.

Lev pazljivo predstavi človeku vse državne glavarje z obilico zgovornosti, primerne njihovim odličnim položajem.

— Povej mi iskreno, rotim te, povsem iskreno, ali meniš, da bi se še nadalje vzajemno z dejanjem podpirala — šepne človek levu na samem. — Mar nisi mogel najti v svojem velikanskem četveronožnem carstvu drugih zastopnikov znanja in nravstva kakor te, ki si jih tukaj zbral?

Preteklo je nekoliko žareče-svinčenih trenutkov.

In lev zamomlja, mukoma nizajoč besede:

— Mogel sem jih najti . . . Ali . . . dobri prijatelj . . . v tem primeru bi moral jaz poslušati njih, tako pa slušajo oni mene.

Preučeni oslič

— Vse se hočem naučiti — odločno reče osliček in uspešno dovrši mnoge šole tako doma kakor na tujem. Nato se vrne, preverjen, da bo domovini prav koristen. In poslej se povsod udeležuje desetkrat več kot poprej.

Čez nekoliko časa mu pametnejši tovariši ob ugodni priliki reko na samem:

— Poslušaj, slava naša! Pa ti si rigal tudi

poprej, ko še nisi bil v šolah. To se pravi, da ti niso bile kdo ve kaj potrebne.

— Motite se, dobrohotni prijatelji, grdo se motite! — odgovori sivček samozavestno in ponosno. — Dokler nisem bil šolan, sem rigal samo tedaj, kadar me je narava gonila na to, toda sedaj se derem tudi ko ni treba.

Jezus in Bog.

Nekdaj se Bog spomni zemlje. Hitro pošlje nadangela, da pogleda, kaj se vse doli godi.

Poslanec se vrne urneje nego je bil odšel in bled zajeca:

— Bog, doslej so se ljudje zatirali kakor sovražniki, sedaj se ubijajo kot bratje.

— Kako bi bilo, da odidem drugič med nje in še enkrat poskusim rešiti jih? — vpraša Jezus.

— Nikakor ne! Bolje bo, če nova človeška pokolenja mislijo, da naju ni kakor pa da bi se kazala med njimi, ker sva že preveč zakasnila. Človek se je pričel učiti sam, brez najine pomoči.

— Oče, nikoli ni prepozno! — zašepeta odrešnik.

— Tvoje besede, sin, so čisto točne, vendar le za tiste, ki se zavedajo, kaj počenjajo. Za nezavestne je bilo in bo vselej prekasno. Zato sva nepotrebna: prvi naju ne iščejo, drugim ni pomoči.

Žalost starega orla

— Zakaj tako pretirano visoko letaš, oče, ko se s tvojih nebesnih višin težko zazre plen? — nadlegujejo orlič priletnega roditelja.

— Zato ker čutim, dragi otročiči, žal šele sedaj v starosti, da se mi zahteve telesne lakote toliko bolj manjšajo, kolikor više se dvigam nad zemljo.

Dvorec mira

Po človeškem vzorcu sklenejo vse živali soglasno, da čim prej sezidajo palačo miru. Noč in dan prinašajo gradivo za velikansko stavbo bodočnosti.

Ko pride čas zidanja, doženejo, da morejo vse priprave služiti le za streho, nekaj malega tudi za stene, za vklado pa ni nihče prinesel niti cepera.

Takoj pošljejo opico k človeku kot najbližjemu sorodniku, da jim on učeno pojasni ta zagonetni dogodek.

Človek se navihano nasmeje in reče svo-

jemu kosmatemu sobratu s takim obrazom, kakršnega rad napravi, kadar želi jasno pokazati svojo premoč:

— Pojasnilo bi bilo neskončno dolgo, toda za vas poenostavljeno bi se glasilo: Za občo korist edino Bog in človek rada prevzemata velike, nevidne žrtve. Zato morejo Palačo miru postaviti, kadar hočejo samo ljudje. Živali nikdar ne.

Poslednja želja

Hudo bolan lev vpraša človeka, ki je prišel, da bi slišal njegovo zadnjo željo, ali je kaj po smrti.

Človek skomizgne:

— Ta verjame, oni dvomi, vsak po svoje.

— Ah, kaj bi jaz vse dal in bi stokrat laglje izdihnil, če bi le vedel, da je drugo življenje.

— Zakaj pa? — mu radovedno seže v besedo človek in se porogljivo nasmehne.

— I zato, ker sem prepričan, ako je vaš gospod Bog res tako vsemoder in vsepravičen kakor si ga vi zamišljate, da bi po vsem tem, kar vi ljudje počenjate na zemlji, dal nam živalim v nebesih časten prostor.

Basnopisec in prijatelj

Često so nadlegovali nekega basnika njegovi mnogoštevilni prijatelji, naj jim pove, ali kaj zasluži s svojimi basnimi, ko se je z njimi toliko proslavil.

— Ogromno! — jim nekega dne reče v šali.

— Reci nam, resno, približno koliko? — se radovedno požurijo domala vsi.

— Toliko, da ne pripadam več živalskemu rodu — jim odvrne on enkrat za vselej, zadovoljen, ker je nanesa prilika, da čim jasneje naglasi, kako se vrednost duhovnih stvari ne ceni z novcem.

—Prevel A. Debeljak

Z dežele v mestni hrup

FRANK S. TAUCHAR

PRINESI ŠE DVA vrčka pive," je rekel Norman natakarku ter položil denar na mizo. Pogledal je srepro za njim in se zamislil.

Norman je moj prijatelj izza prve svetovne vojne. Sešla in prvič seznanila sva se v Franciji, bila skupaj na fronti in v zaledju— in petnajst let po premirju sva se prav po naključju zopet srečala v Chicagu. Bili smo ravno v sredi najhujše ekonomske krize v zgodovini naše republike; kadar sva se sešla, po enkrat na mesec, namreč ko sva prejela tistih par dolarjev veteranske odškodnine za prelihanje svoje in drugih krvi na francoskih bojiščih, sva zategadel popila le par vrčkov.

Na nasprotni strani bara je stal spovednici podoben kurnik, iz katerega je koketno pogledovala kodrasta glavica in vabila: "Igra 'šestindvajset' je odprta! Plačate kvoder*, dobite pa lahko dolar ali več."

Prijatelj Norman se je ob tem glasu takoj prebudil iz svojih misli. "Saj res!" je veselo vzkliknil. "Poskusiva srečo—toda vsak le z enim kvodrom. Če zgubiva, bo toliko manj za pivo, to je vse; kaj hujšega se nama pač ne

more zgoditi." Nato mi je še hitro pojasnil, da pozna mladenko, ki vodi igro "šestindvajset." Rekel mi je, da naj jaz prvi igram. Položil sem kvoder na zeleno preprogo, izbral številko štiri, pograbil kocke ter jih vrgel v usnjati lonček, potresel in izsul po zeleni mizi. Ko sem to storil trinajstič, me je dekle obvestilo, da sva jaz in kvoder za vedno ločena . . . Norman pa je imel večjo srečo. Dobil je karto, ki je bila vredna dolar v blagu. To je pomenilo deset vrčkov piva, nad katere sva se takoj spravila. Zopet sva sedla k mizi in Norman mi je pričel živahno pripovedovati:

"Prej sem ti omenil, da poznam to deklino — nisem pa povedal, kako dobro jo poznam..." je rekel pomenljivo.

"Ime ji je Dora; in prišla je, kot mi je sama pravila, lansko leto od nekod s kmetov, iskat si dela in zaslužka, Delala je kot hišna v domovih premožnejših ljudi, natakarka v tavernah, strežajka restavracijah, ter končno upraviteljica igre 'šestindvajset' v večji gostilni. Ker je še mlada in neizkušena, je vsako službo zapustila radi vsiljivosti samskih in

oženjenih moških, katere je bila prav tako deležna kot druga dekleta v enakem položaju. Razumel me boš, kako sem se počutil, ko mi je vse to razložila potem, ko sem jo nekega večera pripeljal na svoj dom v popolnoma enakih okolščinah in z enakimi nameni . . . Treba je bilo precej časa in prigovarjanja, preden se je odzvala mojemu povabilu. Prvič v svojem življenju ni odklonila vabila, ki je tako dobro znano vsem mladim ženskam, uslužbenim po sličnih javnih lokalih.

“Ko sva prišla v moje stanovanje, mi je brez obotavljanja razložila zgodbo svojega mestnega življenja. Rekla je, da je samo z zaslužkom, ki ga dobe služabnice njene vrste, silno težko izhajati; druge služkinje pa so ji že davno pravile, kako si dekle lahko poveša dohodke za udobnejše življenje in lepšo obleko . . . Njej se je, je rekla, srce upiralo temu načinu, dokler ni srečala mene. Zaupala mi je, da sem se ji zdel nekako simpatičen in soroden, ter da se mi je s čudovito mirnostjo lahko prepustila v varstvo za ostanek noči, dasiravno je bila zanjo to še popolna novost . . . In to kljub temu, da nisem več mlad; z lepoto pa je bila narava pri meni od vsega začetka zelo skopa.

“V par trenutkih so se pred mojimi očmi razvrstile številne zgodovinske slike in njih posledice . . . Spomnil sem se svojih nedolžnih sester—in da je bila tudi moja mati enkrat mlado dekle, pa sem zadušil v sebi do skrajnosti razpaljene strasti in se duševno in telesno neverjetno hitro pomiril.

“‘Ne bo treba, Dora!’ sem ji odločno rekel. Zaiskrile so se njene oči in zazdelo se mi je, da se njeno srce ziblje med hvaležnostjo in presenečenjem.

“Nazadnje sem doumel njeno začudenje. Sam sem večkrat videl, kako so se sukali okoli nje celi roji opitih pohotnežev—od mlečno-zobih frkolinov pa do sedemdesetletnikov, ter jo vabili na sestanek z mikavno odškodnino. Dasi je mene smatrala za poštenjaka, se ji je vendar čudno zdelo, da sem se pri zadnjem mejniku začel obotavljati. Bila je namreč popolnoma prepričana, da sem šel z njo enako kot bi bil šel kdo drugi; in da ko je enkrat toliko privolila, po njenem mnenju ni bilo več umika. V tem se seveda ni prav nič motila, kajti jaz nisem prav nič boljši od drugih. Saj veš, kaj smo stari vojaki. Ko pa mi je vso svojo

mestno zgodbo tako zaupno razložila, nisem imel več poguma utrgati ta nedolžni cvet . . . In to kljub temu, da mi je še pri slovesu dovolj jasno pokazala, da odhaja s protestom proti moji stupidni moralni prismojenosti.

“Kdo vraga naj razume ženske? . . .

“Mislil sem, da sem storil prav, pa sem se temeljito zmotil. Ostala sva sicer prijatelja, toda jaz sem ostal pri njej le še čisto navaden pivec in igravec na njene kocke. Zdaj se je sploh ne drznem več vprašati za intimen sestanek, ker sem zadnje čase spoznal, da slično odklonitev ob zadnjem mejniku vsaka ženska strašno hudo zameri . . .

“V tem pa je zapopadena še druga reč; namreč, ko bi vsi moški postali bedaki moje sorte, bi sploh nihče več ne bil rojen—in človeštvo bi izginilo s sveta . . .

“Ko smo bili mladi, nismo dosti vedeli, kaj in kako—pa bali smo se ‘greha’ in zlobnega zaničevanja. Zdaj smo pa toliko na slabšem, da vemo, kako je s stvarjo pa kljub temu ‘pre-spimo’ važne trenutke svojega življenja, kar nam je pozneje, ko je že prepozno, seveda bridko žal. V mladosti ga polomiš, pa se ne zavedaš tega, zato ti ni hudo v naduti buči. Če pa v naši sedanji naddozorelosti ustreliš kozla te vrste, te pa muči in grize vest do groba!

“In to, prijatelj moj—boli tudi starega veterana . . .”

Norman je s tem zaključil svojo povest, ter v dušku zvrnil kozarec pive. Gledal je mrko tja v oddaljeni kot—pričakujoč moje obso-be.

Jaz sem le sočutno prikimal ter v zmedenem jecljanju priznal, da spadam prav v isto vrsto kronanih bedakov kot on—in da je čas za najino poboljšanje že skoro ves potekel.

Ker sva medtem zvrnila vsak pet vrčkov piva na rovaš dobitka, je bil čas, da se odpraviva domov. Norman je šel mimo Dore, ne da bi se ozrl nanjo; jaz pa sem ji zaljubljeno pomеžiknil, kar mi je vrnila s stoterimi obrestmi v obliki ljubkega smehljaja in kot orientalsko morje mamljivo globokega pogleda, s čemer me je za več hipov popolnoma očarala . . .

Zdaj premišlujem, ali je bil ta čarobni žar njenih temnih oči Kupidova strela v moje srce—ali pa le najcenejše vabilo mojim kvodrom za dnevno udeležbo v igri “šestindvajset” pri njeni stojnici.

*) Quarter—četrť dolarja.

Žal žene

SE DANDANAŠNJI se lahko prepričamo, da zija tik Drave pod Dobrávo lepa jama, po imenu "Stan žalik žen." Sredi Dobrave stoje ob cesti štiri kmetije: pri Vižarju, Dobrovniku, Tavšu in Rumpotniku. Iz tega naselja držita dva klanca k Dravi, eden k Dobnikovemu, drugi k Rumpotnikovemu mlinu. Stan žalik žen pa najdemo med tema mlinoma, in sicer v neposredni bližini poslednjega. Zato naziva ljudstvo omenjeno jamo tudi "Dobrovnikov stan." Takih stánov je v strmih pobočjih dravske struge kdo ve koliko. Polno je votlin in previsnih skalnih pomolov. Vse to naj bi pričalo, da bivajo blage vodne vile v teh krajih.

Narodna pripovedka omenja še danes živo misel, da pelje iz kleti na Pliberškem gradu podzemeljski rov do Drave. Konča se v "Dobrovnikovem stanu," ki je baje nekaj imel težka vrata, da se je mogel zaklepati. Sredi preteklega stoletja pa je nezaslišano narasla reka razdejala vrata ter odtrgala vnanjo steno jame. Odtrgana skala leži še sedaj v dravski strugi. V resnici je morala biti neznanska povodenj, kajti na Gorenceljnovem mlinu, stoječem okoli 20 m nad gladino reke, je zaznamovana takratna višina vode: črta pri zgornjem robu zida in pripis: Leta 1851 UoDA. Domnevo o resničnosti podzemskega hodnika, ki teče iz grada proti Dravi, krepko podpira dejstvo, da v Lončevasi na klanecu pri Klokarju cesta pod vozom ali težkim korakom votlo bobni: očitvidno tukaj prečka omenjeni predor.

Zapadno od Lončevasi stoji druga vas, Blato, in sicer pod Libičem, nizkim in gozdnatim hribom oble oblike. V hribu nad vasjo štrle ruševine grada Reševih, svobodnikov. Kmetiska pristava tega grada je na vasi še danes ugledna kmetija.

* * *

Pri Rešu je bila hči Zalika, imenitno dekle. Fanta si je izbrala po svojem sreću, mladega Bošenka. Njenemu očetu, priletnemu Rešu, dekletova naglica ni bila pogodu. Na skrivnem je upal, da se bo Zalika hotela poročiti z grajskim imenitnikom, čeprav mu je bila misel na tako zvezo zoprna. Svobodnjak Reš je bil pač kmet. A v tisti dobi srednjega veka je bilo za kmeta najslabše. Iz onih časov je

nemara pregovor: Betica stori pravico. — Zakoni ne, le pest je kaj zalegla, posel roparskih vitezov je tedaj cvetel. Z možnostjo svoje hčere bi Reš utegnil oteti svoje posestvo in svobosčine. Toda Zalika ni marala slišati o taki kupčiji. Ženina ima in za drugega možkega ji ni, še najmanj pa za tujca.

In glej, že je nesreča tu. Tuji oblastnež, ki se je zanimal za svobodnico, jo zaloti v družbi z Bošenkom. Vname se prepir in pretep. Vsiljivec izkupi svoj delež... Bošenko mora pobegniti in se potikati pred biriči. Ti ga iščejo na domu in v okolici. Zaliki se nič ne zgodi. Le cafi oprezujejo za njo, da bi po njej izvohali ubežnika, s katerim se skrivoma gotovo sestaja. Prevara v resnici ne ostane dolgo tajna. V kmetiško starko preoblečena Zalika prinaša živeža svojemu ženinu. Boženka prijmejo in ga zapro v najtemnejšo klet na gradu.

Neutolažljiva nevesta poslej še manj mara čuti o prihajaču. Ne in ne! Zanja bo samo Rošenko. Naposled uide z doma. Stari Reš klonе ter umre. Na Reševini ostane vse tiho in temno, pusto in prazno.

* * *

Narodno izročilo bolj in bolj zabi usodo Reševine. Zidovi gradišča prhné in razpadajo. Danes je videti samo obris podzidja in še ti ostanki so vsevprek obrasli z mahom ali borovjem. Nezgode se kaj rade pozabijo, vsakdanje skrbi in opravki preganjajo žalost. Saj tako nam svétuje pesnik:

Žalosti se znébi, kadar dan ugasne,
in spomin ohrani na trenutke jasne...

O gradiščih krožijo še sedaj pripovedke. V Bošakovem na primer je baje zakopan zaklad. Prednik ga je že dvignil tri vreče, pa še ga ni izpraznil. Ne teh ne onih razvalin se ljudje ne ogibajo ponoči, kadar jih vodi pot mimo. Nobena povedka ne oponaša, da tamkaj straši, kakor se to godi na Vovbrškem gradu. Še zmeraj se kmet boječe ozira po mračnih zidinah Višjeka nad Rudo, po mrkem stolpu, v katerem so križema vzdani meči in s katerega so nesrečnike metali v globino. Še celo na Pliberškem gradu vedo za krvavo steno, ki se o njej s strahom govori.

Za naše prikazovanje se mi zdi zanimiva tale pripoved. Nekoč je bivala v Dobrovnikovem stanu siromašna ženska. Ob slabem vremenu, kadar ni mogla na pot, je hodila v mlin starega mlinarja moke prosit. Mlinar se je tej ženski tako privadil, da mu je smela za silo kar gospodinjiti. Ta "potovka" ali novičarica mu je znala mnogo pripovedovati. Na svojih obhodih po vaseh ali poljih si je z malicami nabrala obilo glum in govoric. Stanovanje ji je bilo v skalnem hodišču, ki se je tedaj še zaklepalo. Večino leta pa je tako in tako prebela pri dobrih ljudeh.

Nekoč pa pribeži v mlin vsa plašna. Nič ne more pravega izustiti. Kar zgrabila je stara mlinarja in ga odvlekla v svoj stan. Grede proti Dravi pa sivolasi mlinar komaj utegne zapaziti, da novičarka niti ni starka, temveč je lepa mladenka. Samo zanemarjena je venomer. Prišedši v jamo, ga turja do zadnje stene in zašepeta: "Poslušajte!" Iz vrzeli med debelimi kapniki je bilo slišati neznano žvenketanje: drobni kapniki so se lomili. Toda preprosti molar si ni znal pojasniti čudnega pojava. V glavo pa mu je šinilo, da se tam za debelimi kapniki vleče podtalni prehod iz najgloblje kleti na Pliberškem gradu. Obšla ga je zona: "Kaj pa, če je to zakleta grajska kača?" In podvizala sta se iz skrivnostne okapnice. Pod milim nebom pa je trepetajoči novičarki pravil, kako so pred dolgimi leti v gradu zaprli mladega Bošenka. Pri teh besedah se je novičarka onesvestila. Mlinar jo zanese v votlino na nje no ležišče ter odide. Ponoči pa ne more očesa zatisniti. Peče ga, kaj se neki godi v duplji. Sram ga je, da je omedlelo novičarko pustil tako brez pomoči. Toliko junak pa le ni bil, da bi ponoči stopil k podmolu. Zato šele zarana pogleda tja. Jama prazna in tiha. Izza skulcev in scejenikov ni nobenega lasu. O novičarki ni duha ne sluha ta dan niti kasneje. Bog vedi, kam se je preselila.

* * *

Iz tistih dob pripoveduje pravljica, da so "žav-žene" prebivale onstran Drave, koder je videti še dandanes obilo votlin kakor tudi klopem podobnih kamenitih ploskev, ki jim Obdravci pravijo: *klopi žalik žen*. Ondod so se sončile ob prvem jutrnjem svitu blage povodkinje, si česale in spletale krasne dolge lase. O mraku pa so se sprevažale po Dravi na

črnih "hadricah," rutah ali robcih. Bile so v črno oblečene, zato podobne sencam.

K Matevžu na Brege so hodile po mleko. Matevžija ga jim je rada dajala. Vsako jutro, odnosno vsak večer, je postavila na okna mleka za žav-žene. Te so si ga jemale tamkaj še pred zoro.

Leta in leta so Matevževi nudili mleko, dobro vedoč, da ne bo zastonj. Sreča in zdravje sta se držala ljudi kakor tudi živine, polje pa je obilno rodilo.

Nekoč potrka vila na okno. Mati Matevžija se prestraši: "Morda sem mleko pozabila?" O pač ne. Postavila ga je sinoči na navadno mesto. Ko se ozre, vidi, da je bila latvica pravkar izpraznjena. Skozi priprto okno pa sliši védenico: "Krotite deklo, ki kolne, se huduje nad kravami in jih tepe. Vile ne bi mogle več jemati mleka pri njih, če bodo imele tako hudobno kravarico." Pa še to je dodala: "Ako bodo pastirji preklinjali na pašnikih in lovci s puškami pokali po gozdnih živalih, se bodo vile izselile." Nato je gospodinji izročila motvilko preje, češ naj jo zvijejo v klobčiče in pri tem delu ne mislijo na konec. Nato je Matevževka svarila deklo, naj ne bo surova z živino. Tudi vaškim pastirjem je sporočila vilin nauk. Za nekaj časa je zaleglo. A zopet je dekla zapadla stari razvadi, pastirji in lovci so pozabili vilinske grožnje.

In glej, neko jutro je mleko ostalo nedotaknjeno na oknu pri Matevžu. Poslej ni bilo več blagih rojenic. Žalik žene so se izselile.

Žalostna je Matevževka ob spominu na vrle sojenice vzela v roke njih prédeno in ga začela zvijati v klobka. Pri tem poslu ni nikdar mislila na konec. Vila je ves dan, miza je bila polna klobčičev. Vsa trudna prosi zvečer deklo, naj pomaga. Tudi krščenica je napravila čedno število debelih krogel iz preje. Nazadnje pa se jame čuditi: "Ali še ne bo štrene konec?"

Samo še parkrat je ovila in niti je zmanjkalo.

Pri Matevževih so imeli prta in platna kolikor nikdar nihče. Še za pozne rodove je ostalo vilinske preje.

Kdaj so prišle žalik žene poslednjič po moko v mlin in po mleko k Matevžu, pravljica ne pove. A leta 1851. je poplava izprala iz podzemskega rova z zemljo vred nekake kosti, močno zasigane z apnencem. Mogoče so bile

kosti človeka, ki se je javil potovki in mlinarju. Morebiti je bil to sam Bošenko, ki je bil zaprt na gradu in je umrl v najgloblji grajski ječi. In potovka je bila morda Reševa Zalika, v pravljici zamenjana z žav-ženo, ki je hodila po mleko in moko?

Po pripovedovanju Trampuša Jožeta—
zapisal A. Debeljak.

* * *

PRISTAVEK NARODOPISNEMU SESTAV- KU "ŽAL ŽENE"

Ta folklorni drobiž iz Koroške kaže to posebnost, da so bajna bitja tu — črne vile. To oznako je bržkone izzval tragični predmet, turobna vsebina. Črna barva nam pomeni — žalovanje. Odtod nemara tudi naziv za dravske rusalke: žal žene. Seveda je besedo lahko pospešil soznačni izraz žalik, čeprav je iz nemščine (salig-selig, rajni, pokojni), kjer ne cika

na žalost... Sicer pa pravijo po gornjem Koroškem: svete, bele, častljive žene. — Roje-nicam podobna častita bitja pa se največ ime-nujejo: bele žene. Tako celo med Nemci, Bille-weiss (od Slovanov izposojeno). — Kako se prilega blagim duhovom pridevnik bel, vidimo iz naslednjega primera. O pustu vodijo ob Ščavnici šemo konju slično. V "Bajkah slo-venskega naroda" (Mohorjeva družba 1930) se to strašilo (v Ljubljani nekdanj "brna," iz nem. Bären) naziva: čaga, gambela, škomrda, rusa. Poslednjo besedo razlaga dr. Kelemina kot rusasto, rdečkasto žival. In vendar se poje:

... belo Ruso vodimo,
Konjem srečo prosimo.

Stvar si oglej v Pajkovih Črticah in v Večerniku 3.8.40.

A. D-k

Slovenske ustanove v Clevelandu

Zbira in urejuje Ivan Jontez

III. DRAMSKA DRUŠTVA

ROJSTVO slovenske dramatike v Clevelan-du je bolj ali manj zavito v meglo po-zabe, kajti tiste čase — v zadnjem desetletju preteklega stoletja — ni imel Cleveland nobe-nega kronista, ki bi bil zapisoval važne do-godke iz življenja mlade slovenske naselbine, kateri je bilo namenjeno, da postane največ-je in najbolj živahno središče slovenstva v A-meriki. Tako danes ne vemo več, kdaj se je igrala prva slovenska igra v Clevelandu, kje in na čigavo pobudo. Vse, kar vemo, je to, da so se slovenske igre igrale že nekaj let pred ustanovitvijo prvega slovenskega dramskega društva, namreč "Triglava," ki se je ustano-vilo v aprilu 1903. To pomeni, da je organizi-rani slovenski diletantski oder v Clevelandu star šele pičlih 38 let.

Osem in trideset let ni mnogo v človeškem življenju. O človeku, ki je toliko star, pravimo, da je še mlad, da je jedva začel ži-veti. Vendar se je slovenska dramatika v Cle-velandu v tej kratki dobi iz skromnih začet-kov razvila v eno najkrepkejših, najživahnej-ših in najpomembnejših korenin slovenstva v Clevelandu. V teh letih je bilo v Clevelandu

najmanj pet sto slovenskih predstav — in ne-mara več, kajti točne statistike ni — in cleveland-ska slovenska gledališka publika se je se-znanila z nešteti deli iz slovenske dramske literature od najlažjih do najtežjih, od Linhar-tove "Županove Micke" in ljudskih iger do Cankarjevega "Hlapca Jerneja," "Kralja na Betajnovi" in "Hlapcev."

Začetek je bil težak. Tedaj še ni bilo da-našnjih velikih narodnih domov s prostornimi gledališkimi dvoranami, pa tudi izvežbanih igralcev in izkušenih režiserjev je manjkalo. Toliko več pa je bilo volje. Ta je premagala zapreke, pred kakršnimi bi bil marsikdo obu-pal in dosegla, da smo z leti dobili nekaj iz-vežbanih igralskih skupin, ki bi se lahko uspešno merile z najboljšimi diletantskimi odri v stari domovini.

Triglav

Dramsko društvo (prvotno: slovensko iz-obraževalno društvo) "Triglav" se je ustano-vilo v aprilu leta 1903, nakar je praznovalo svo-je rojstvo z uprizoritvijo tridejanke "Zamujeni vlak." Kakor že omenjeno, je bilo to prvo slo-

vensko dramsko društvo v Clevelandu. Njegov prvi režiser je bil Anton Jeršan. Skupina je bila številčno precej močna in je imela za tedanje razmere lepo število dobrih igralcev. Več let po ustanovitvi se je "Triglav" smatral za elitno dramsko društvo v naselbini. Igralo je sledeče igre:

Detektiv, Pravica se je izkazala, Vedeževalka, Lepa Vida, Tonica, Prisegam, Izbiralčka, Izmajlov, Ljubezen in kovarstvo, Pahljača Lady Windermere, Veronika Deseniška, Požigalčeva hči, Trinajsti stol, Seniorita, Babilon, Na Osojah, Lumpacij Vagabund, Rokovnjači, Legijonarji, Marijana, Materin blagoslov, Neznani dedič, Pod krinko postave, Edda, Revček Andrejček in Svetinova hči.

(Na tem mestu je potrebno omeniti, da imajo sicer naša dramska društva večinoma popolne sezname iger, ki so jih uprizorila, toda povsod so prezrli imena avtorjev in značaj in obseg igranih del.)

Predstave so se vršile najprej v cerkveni dvorane fare sv. Vida, pozneje v Knausovi dvorani na St. Clair Ave., ko je bil dograjen Slovenski narodni dom na St. Clairju, pa tam.

Drugi režiser tega društva je bil Anton Jerina, od leta 1917 pa je njegov režiser Matt Grdina.

Društvo še obstoji, toda ni že vrsto let aktivno na odru. Režiser g. Matt Grdina navaja med vzroki preobilico vsakovrstnih prireditelj, nizke vstopnine in pomanjkanje res dobrih igralcev. Društvo ima okrog sto članov, med njimi okrog 30% tu rojenih mladih.

Lunder-Adamič

V letih med 1903 in 1908 se je v Clevelandu ustanovilo "*Slovensko potovalno dramsko društvo*," ki je prirejalo dramske predstave tako doma kot po slovenskih naselbinah po Ohiju in Pennsylvaniji. Med ustanovitelji tega društva so bili Jakob Hočevnar, Louis F. Truger, Rudolf Gregorič, Rude Trošt in drugi, ki že dolgo niso več aktivni na naših odrih. Ko je jeseni leta 1908 prišla v Cleveland vest o tragediji 20. septembra istega leta, ko je avstrijska soldateska tekom demonstracij, ki so se vršile proti ptujskim nemškutarjem, ki so bili napadli slovenske goste, ustrelila Ivana Adamiča in Rudolfa Lundra, je vzplamtelo ogorčenje proti temu brutalnemu dejanju tudi

v tukajšnji slovenski naselbini. Tako se je 25. decembra 1908 vršila protestna seja "Slov. pot. dram. društva," na kateri je imel tedanji predsednik Jakob Hočevnar (avtor igre "Krvava noč v Ljubljani") žgoč govor proti pristranosti avstrijske vlade, nemškutarjem in slovenskim hlapcem, ki so se prilizovali in hlapčevali Dunaju. Društvo je nato sklenilo, ohraniti žrtvi avstrijske soldateske v trajnem spominu s tem, da se je prekrstilo v slovensko dramsko društvo *Lunder-Adamič*.

Društvo je pod novim imenom postalo zelo aktivno, toda v napredku je bilo ovirano zaradi težkih gmotnih razmer in majhnega števila članov. Jeseni leta 1909 je imelo samo deset članov. Zato je Jakob Hočevnar na seji v oktobru omenjenega leta priporočal, da bi društvo pristopilo k *Slovenski svobodomiselni podporni zvezi*, ker bi kot podporno društvo lažje eksistiralo. Njegovo priporočilo je bilo sprejeto. Društvo "Lunder-Adamič" je bilo sprejeto v SSPZ in je dobilo št. 20. V prvi odbor so bili izvoljeni Hočevnar, Rudolf Perdan, Jernej Urbas, Valentin Kandon in Frank Česen. Za režiserja je bil izvoljen Jakob Hočevnar.

Poslej je društvo stalno napredovalo. Ob koncu leta 1910 je štelo že 47 članov. Dramatiko je pridno gojilo in uprizorilo v tem letu igre Bucek v strahu, Moč uniforme, Tihotaplec, Brat Sokol in Napoleonova vojska v Novem mestu.

Naslednje leto je društvo igralo igre Muzikant, V Ljubljano jo dajmo, in Učenjak. Število članstva se je povečalo na 97.

Leta 1912 je postal režiser "Lunder-Adamiča" Avgust Grobolšek, pod čigar vodstvom so se uprizorile igre Hči mestnega sodnika, Miklova Zala, Bratranec, Krivoprisežnik in Domen. Društvo je imelo v tem letu hude notranje boje, katere pa je srečno prestalo. Dne 18. avgusta je bila slavnostno razvita društvena zastava, na kateri sta sliki padlih žrtev, katerih ime nosi društvo. Število članstva je medtem naraslo na 137.

Naslednje leto so bile uprizorjene igre Krvava noč v Ljubljani, Testament, Požigalčeva hči in Lepa Vida, leta 1914 pa igre Rokovnjači, Bratranec, Požigalčeva hči in Sokratov god. Naslednje leto so igrali Učenjaka, Lepo Vido in Tihotapca, l. 1916 pa Domna, Zaklad in Tri tičke.

Toda po letu 1916 je nastala pri "Lunder-Adamiču" dramska stagnacija. Društvo je naraščalo po članstvu in premoženju, toda novi člani niso pristopali zaradi nagnjenja do dramatike, temveč zaradi bolniške podpore in zanimanja za dramsko udejstvovanje je bilo čedalje manj. Na decembrski seji l. 1919 je društvo "Lunder-Adamič" št. 20 SSPZ sklenilo, dati slovo slovenskemu odru in prodati kuliše in kostume novoustanovljenemu dramskemu društvu "Ivan Cankar."

V zgodovini slovenskih kulturnih društev v Clevelandu gre društvu "Lunder-Adamič" častno mesto, ne le zato, ker je nekoč krepko oralo ledino na našem dramskem polju, temveč tudi zato, ker je bilo vedno med prvimi, kadar je bilo treba podpreti kako napredno slovensko stvar ali delati zanjo. Samo v delniško glavnicu Slovenskega narodnega doma na St. Clair Ave. je vložilo več kot pet tisoč dolarjev svojega premoženja.

Dramatika v Collinwoodu

V Collinwoodu, drugi največji slovenski naselbini v Clevelandu, se je pojavil prvi poskus na polju slovenske dramatike okrog l. 1910, ko je bilo ustanovljeno pevsko in dramsko društvo "*Vrh planin*," o katerem pa ni podatkov. Znano je le toliko, da se je kmalu raz-

pustilo. Nekaj let pozneje se je ustanovilo dramsko društvo "*Naš dom*," ki je sklenilo, delovati za zgraditev slovenskega doma v collinwoodski naselbini (danes imamo dva). Ustanovitelj in režiser je bil Avgust Kabaj. Društvo je prirejalo igre v tedanji Stanešičevi dvorani, pozneje pa v nekdanji Stakičevi (današnji Turkovi) dvorani na Waterloo roadu. Imelo je precej prireditev, ki so bile dobro obiskane, toda točnejših podatkov ni, ker so vsi zapisniki in programi izgubljeni. Društvo "Naš dom" se je razbilo l. 1917, ko je skupina petih odbornikov "izključila" vse članstvo in se polastila društvenih knjig in premoženja. Sledila je tožba na sodišču in prvič jo je dobilo članstvo (G. Kabaj se spominja s tiste razprave, da je sodnik vprašal obtožence, če mislijo, da žive v — Turčiji, ker bi kvečjemu tam komu prišlo na misel, da more pet članov izključiti 37 članov), toda drugo tožbo — za blagajno — je izgubilo. Blagajnik jo je nazadnje z vso društveno imovino (okrog \$900.00) odkuril drugam.

Collinwoodska naselbina je nato ostala brez svojega dramskega društva do l. 1923, ko se je ustanovilo dramsko društvo "Anton Verovšek," ki pride na vrsto pozneje.

(Dalje prihodnjč.)

Mati Marta

E. K.

(Konec)

ZAČETKOMA se je Marta z mislijo, da mora Magda ostati doma, le nekam igrala, toda polagoma se je je bolj in bolj oklepala, dokler je ni tako prevzela, da jo je zasledovala noč in dan. Naposled ni bila misel več njena last, temveč je sama postala sužnja misli. Začela se je sama sebi smiliti. Najprej jo je zapustil Jože — Bog mu odpusti, saj je moral znoreti — potem je Tilka pozabila na vse dolžnosti do staršev in če bi še Magda odšla, bi bila na svoje stare dni zapuščena kakor kamen na cesti...

Tilki je pač na pol odpustila; popolnoma ji pač ni mogla, kajti tako ne sme ravnati dekle, da je mati nenadoma postavljena kakor

tele pred nova vrata. To nehvaležnost si bo zapomnila, dokler bo na svetu. Ampak ko so ji na svatbi ljudje čestitali, da je dobila zeta, ki ga vsi spoštujejo in so govorili o njegovi veliki umetnosti vsakovrstne reči, katerih sicer ni razumela, ampak so vendar lepo zvene, ji je odleglo in počasi je njena jeza skopnela. Kar se je zgodilo, se sploh ni dalo izpremeniti in naposled je bilo najbolje, da ljudje niso vedeli, kako jo je lastna hči užalila. Nekaterim je dala celo razumeti, da je prav za prav sama izbrala Tilki ženina, seveda, na tak način, da dekle ni slutilo tega.

Njene misli so rade letale v bodočnost, katero je urejevala s svojo roko. Pletla je in gradila kakor da je njena volja vsegamogoča;

kar se godi izven njenega kroga, je ni zanimalo; v tem oziru sta se ona in Jože popolnoma razlikovala; on je nosil časnike in knjige domov in včasih tako govoril kakor da bi mogel poriniti svet naprej ali pa nazaj. Ne, v take reči se ni vtikala, temveč jih je prepustila ljudem, ki so poklicani za to. Vsak ima svoje skrbi pa ni treba, da bi si nakopaval brige, katerih mu nihče ne vsiljuje. Njena družina pa je tudi svet, za druge majhen, zanjo velik in tam je ona gospodinja; kam bi prišli, če ne bi danes mislila na jutrnji in pojutrnji dan?

Eh — marsikaj se je že zgodilo drugače kot si je bila zamislila, toda te izkušnje so ji dajale le povod, da je izrekala stroge obsodbe nad tistimi, ki so prekrizale njene račune, niso pa imele toliko moči, da bi bile ustavile njeno roko, ki je slej ko prej gradila v oblakih in v megli.

Ko se je na svatbi ozrla po krogu gostov, je zaključila, da bo dosedanje stanovanje premajhno, kajti vselej, kadar bo hotela imeti družbo, ne bodo hodili najemat gostilniške dvorane; družbe pa bodo seveda imeli, sedaj, ko so dobili toliko znancev in ji je hči postala odlična gospa.

Toda razočaranje ni dolgo čakalo. Ko je Tilki razodela svoj namen, se je ta nasmehnila — uh! ta zoprni smehljaj, kakor da bi hotel izraziti, da se dekle ne drži več materinega krila! — in povedala, da sta s Frankom že našla stanovanje in se bosta prihodnji teden vselila.

„Kaj?“ je zazijala Marta, „sama mislita živeti.“

„To je vendar naravno, da žive zakonci zase,“ je odgovorila Tilka.

„To je neumnost!“ jo je zavrnila Marta s takim glasom kakor da je vsak ugovor izključen. „Ne bi rekla, če bi bila pri nas taka revščina, da bi se je vama bilo treba sramovati. Saj ne pravim, da bi se to sčasoma izpremenilo, kadar“ — hotela je reči, 'kadar pridejo otroci,' pa se je ugriznila za jezik, ker se ji je ta predmet zazdel nespodoben — „kadar se naveličate. Sedaj pa zdrava pamet pove, da je najbolje, če ostanemo skupaj. Moja kuhinja menda ne bo preslaba za vaju in marsičesa se boš še lahko naučila od svoje matere. Stanovanje poiščem, kjer bo prostora za vse in ne bo nihče nikomur na poti.“

„Stanovanje, ki sva si ga poiskala, ni veliko, tebi morda niti ne bi ugajalo, ker je čisto na vrhu hiše; ampak pod streho bo Frank imel delavnico, prav tako, kakršno si je vedno želel.“

„Prismodarija!“ je vzkliknila Marta. „Pod streho. Koga bi neki mogla povabiti v tako luknjo? — To beračijo si izbij iz glave. Če potrebuje tvoj mož kaj posebnega za svojo delavnico, gre lahko z menoj, ko pojdem iskat stanovanje in naroči vse predelave, ki jih hoče. Ampak tega si ne bom očitala, da mora moja hči živeti v kočarski duplini.“

„Ali res ne razumeš, mama?“ je vprašala Tilka. „Stanovanje potrebujeva zase, pa ne za družbe. Frankovi prijatelji niso vajeni, zahajati v palače; sicer pa misli on bolj na svoje delo kot na 'partije' in za slikanje, pravi, ne bi mogel najti primernejšega ateljeja kot v tem podstrešju. Mama, ti imaš svoje življenje, midva si pa morava narediti svoje. Praviš, da ne bi bil v velikem stanovanju, o katerem sanjaš, nihče nikomur na poti. Pa se motiš. Vsak bi stopal vsakemu na prste. Frank bi zasnoval novo sliko, pa bi se morda zaprl v svojo delavnico kakor da je ves zunanji svet utonil zanj. Ti bi ga klicala, zdaj na kosilo, zdaj na večerjo. Njega bi to motilo, ti pa bi bila užaljena, ker ne ceni, kar si skuhala in spekla. Ti bi hotela povabiti družbo, on pa bi hotel biti sam kakor puščavnik...“

„To so same norosti,“ ji je Marta segla v besedo, „tako ne živi noben razumen človek.“

„Vidiš, tukaj je že začetek. On bi najbrže živel tako, ker je stvarnik...“

„Ka-aaj?“ je zazijala mati.

Tilka se je morala glasno nasmejati.

„No, recimo, umetnik. Pravi umetniki ustvarjajo. Ti bi jih smatrala za čudake, kajti vsak dela na svoj način in nihče jim ne more predpisovati, kdaj naj jih prime in kako dolgo naj jih drži.“

„Kaj naj jih prime?“ je vprašala Marta in pogledala Tilko po strani kakor da se je zbalala za njen um.

„To, kar jih navdihuje, kar jih sili na delo, kar jih žene do izčrpanja—“

„O, nehaj, nehaj. Saj to nima ne repa ne glave. Kakor da si ušla iz norišnice... Kdo bi bil mislil, da bodo vse šole kaj takega naredile iz tebe... S teboj ni mogoča pametna

beseda. S tvojim možem se pomenim. On ne more biti tako zaručan kakor ti."

"Jaz na tvojem mestu ne bi, mama."

"Zakaj ne? Aha, bojiš se, da bi bil pametnejši od tebe," se ji je narogala Marta.

"Pametnejši morda je; prav zato ne bi drezala, če bi jaz bila ti."

"Tralalala! — Če si ti pozabila, da je hčeri mati najbližja, bo on imel več srca."

"Srca ima dovolj, vsaj po mojem računu, ampak to ne pomeni, da ne bi imel svoje glave... Zakaj se delaš kakor da ne bi mogla živeti brez mene? Kaj pa, če bi se Frank preselil v New York, če bi mu bolje kazalo, ali v San Francisco? Zaradi tega ti tudi ne bi posiveli lasje. Tako je menda vendar bilo od nekdaj. Le poglej ptice. Samec in samica skrbita zanje in jih krmita, dokler so negodni in bi se zanje z jastrebov spustili v boj. Ko se jim mah izpremeni v perje in se nauče letati, pa odfrče vsak na svojo stran in — no, kaj? Nisem še slišala, da bi ptičji starši umrli od žalosti zaradi tega."

"Kakšna primera!" se je zavzela Marta. "Primerjaj mene z vrabico!"

Tilka je vzdihnila.

"Vse to ne vodi nikamor in Frank me bo pogrešal. Potolaži se, ker bi se mi zdelo bolj verjetno, da si vesela, če se me iznebiš. Sicer pa je še dosti življenja pred nami in še sita boš mojih obiskov. Zdaj moram poiskati svojega moža..."

Marti ni šlo v glavo, da bi izgubila vso oblast nad Tilko in drugi dan je poklicala Franka. Prišel je, bil je zelo vljuden, mirno je poslušal njene dolgovezne razlage, toda konec je bil tak kot ga je bila Tilka napovedala. Marta je komaj zatajevala svojo jezo, le njegovo obnašanje jo je krotilo. Ko pa je odšel, se je zjokala. Da je morala doživeti kaj takega! Tako lepo si je zamislila novo življenje, veselejše in finejše, z veliko odlično družbo okrog sebe — in zdaj? Sama nehvaležnost jo srečava na vseh koncih in krajih...

Pred očmi se ji je prikazala slika: Bolna je, ničesar ne more storiti brez pomoči, a nikogar ni, da bi ji pomagal. Vsi so jo zapustili. Sama je, sama, sama... Ali razumete, ljudje božji, kaj se to pravi — sama, zapuščena, ko se ji smrt reži v obraz? Zakričala bi, pa jo drži za goltanec... In kdo bi jo slišal, ko so vsi odšli, kdove kam?

Tako živo se je zamislila v ta prizor, da so ji potne srage stopile na čelo in je res hotela zakričati. A v drugi sobi je nekaj zaropotalo in zavedla se je. Toda sklenjeno je bilo, da se to ne sme zgoditi. Magdica ni tako brezsrčna kakor njena podivjana sestra...

* * *

Magda ni slutila, kaj se godi v materini duši, a sama ni mislila na to, da bi živela drugod. Nobenega razloga ni bilo, da bi se ji take misli približevale. Materin dom je bil njen dom in s tem je bilo vse povedano.

Toda Marta ni več zaupala. Nikdar ne bi bila pričakovala, da jo Tilka zapusti na tak neodpusten način; to kaže, da se zgode tudi nepričakovane reči. Torej jih je treba pametno preprečiti. Magda mora spoznati, da je njena dolžnost, ostati pri materi, dokler ji je potrebna. Dokler... Marta si ni mogla domisliti časa, ko ne bo več take potrebe. Seveda — kadar umrje...

Oh — da... Nema tuga ji je legla v srce. To se morda zgodi prej kot bi se pričakovalo. Morda prav kmalu. Saj se res ne počuti dobro. Včasih bi bila lahko skakala kakor jag-nje, a to je minilo. Včasih bi bila lahko pojedla lonec žgancev, sedaj pa mora vedno paziti, da si ne pokvari želodca. Včasih je vstajala, ko so bile še zvezde na nebu, sedaj pa jo drži postelja kakor da je priklenjena. Vsakdo bi moral videti, da ji zdravje peša. Kaj še bo, ko pridejo leta?

Magda je rada čitala in je prinašala vsakovrstne revije in knjige domov. Za knjige Marta sploh ni porajtala — kdo naj bi se ukvarjal s takimi morskimi kačami? V revijah je iskala kratke povestice, a malo katero je dokončala. Toda oči so ji rade obtičale na oglasih, zlasti če so bili ilustrirani. Pri takih rečeh ni bilo treba napenjati možganov in bile so zanimive. Posebno rada je prebirala take, ki so priporočali razna zdravila. 'Ali je vaša prebava v redu?' — 'Ali vas rada glava boli?' — 'Ali imate bolečine v križu?' — 'Ali se vam kolena hitro utrudijo?' In tako dalje...

Prebirala je take oglase in v duhu je odgovarjala: "Res, res. To so si-si-simptomi. To so znamenja. Kakšne hude bolezni se lahko skrivajo za navidezno majhnimi nerodnostmi! Saj sem slutila, da je nekaj narobe."

Kadar je odložila list, se ji je navadno

tek povrnil in pri večerji ni nič ostalo na krožniku. Zajtrk je pripravila Magda, ker je mati zjutraj najbolj sladko spala. Toda oglasi pravijo: pazite na simptome! Ne zanemarjajte nahoda! Če vam je jezik rdeč, ste morda slabokrvni. Začnite takoj uživati lololin. Če čutite slabost v hrbtu, rabite Fakerjevo mazi-
lo...

Da, nege je potrebna. Hvalabogu, da je Magda v hiši; vsaj ne bo sama, če se zgodi kaj hujšega.

Njena bolezen, ali njene bolezni so ji tako obvladale misli, da ni mogla več potlačiti besede. Včasih je vzdihnila: "Ne vem, kaj je z menoj; vse me boli. Kakor da me je kdo neusmiljeno premikastil."

Magda jo je tolažila: "Morda si preveč delala. Včasih se tudi jaz tako počutim, pa to mine."

"Ti si mlada," ji je skoraj očitala mati, "v tvojih letih to nič ne pomeni."

Drugič je potožila: "Tako me je prijel krč v nogi, da sem komaj stopila. Kaj pomeni to? Ali je revmatizem?"

Magda ni hotela povedati, da tudi njo krč prime, če nerodno skrči ali iztegne nogo. Odgovorila je, da ne ve, kaj pomeni, ampak da je revmatizem hujša reč.

Ko je enkrat stokala, da se je po noči petkrat zbudila in da so ji mravljinici lezli po živcih, a je pozabila povedati, da je za večerjo pojedla funt pečenke, povrh solate, krompirja in torte in popila pet kozarcev vina, je Magda rekla: "Zakaj ne vprašaj zdravnika, mama? Če je kaj, ti bo dal zdravilo in v enem tednu, ali v dveh boš sveža kakor napol razcvetena roža."

"Saj sem že sama mislila na to," je vzdihnila Marta, "ampak kadar je človek bolan, se boji tega, kar bi mu zdravnik utegnil povedati."

"Čemu bi se bala?" je odvrnila Magda. "Resnično hudega ne more biti nič, če pa sploh kaj ni v redu, okrevaš hitreje po njegovih navsvetih kot z zavlačanjem."

"Prav imaš. Še jutri pojdem. Menda mi ne bo povedal, da imam jetiko ali raka."

"Zakaj ne danes? Dan je lep in časa imaš. Čim prej se začneš zdraviti, tem hitreje se iznebiš vseh sitnosti."

"Če bi le res bilo tako!" je zopet vzdihni-

la Marta in tisti hip je bila prepričana, da jo more le hitra pomoč rešiti.

Pri prvem zdravniku ni imela sreče. Pregledal ji je pljuča in obisti, zmeril krvni pritisk, jo udarjal s kladivcem po kolenih, ji otipal tilnik in ji preiskal oči; celo uro je porabil z instrumenti in cevkami, a naposled je dejal: "Gospa, moral bi vam čestitati. Dobro bi bilo, če bi vsakdo prišel vsaj enkrat na leto k zdravniku kakor ste storili vi. Zdaj ste lahko zadovoljni, kajti vaše zdravje je neomajano."

"To ni mogoče," je zajecjlala Marta. "Včasih me zaboli v hrbtu, včasih se mi naredi tema pred očmi..."

Zdravnik se je nasmehnil.

"To se tudi meni zgodi. Ne mislite na to. Čim več mislite, tem bolj se vam bo zdelo, da vas trapi kakšna neznana bolezen."

"Temu človeku bi bilo treba vzeti pravico zdravljenja," si je rekla, ko je bila na ulici. Pri drugem doktorju se ji je boljše godilo. Ta je kmalu spoznal, da potrebuje kakšno bolezen in jo je srečno našel. Označil jo je z latinskim imenom, katero je hitreje pozabila kot slišala.

"Ali je nevarno, gospod doktor?" je vprašala, ne vedoča, ali bi se veselila, ker se ni motila, ali naj bi se ustrašila.

Zdravnik je dvignil obrvi.

"Ne bi dejal, da je nevarno. Treba je, da se pazite... Ne, nevarno ni, če sledite mojim navodilom. Seveda, malenkosti lahko postanejo nevarne, če se zanemarijo. Predpišem vam zdravilo; uživajte ga kakor vam pojasnim, pa se nimate ničesar bati. Včasih se vrnite, da vidimo, kako stvar napreduje. In nič se ne bojte, to je važno, da se ne bojite."

Od tega zdravnika je Marta odšla s krepkim korakom. Saj je vedela...!

* * *

Magda je zdaj vedela, da se mora njena mati čuvati. Zaradi tega se pa hiša vendar ni izpremenila v bolnišnico. Frank in Tilka sta stanovala v predmestju na zapadni strani in Marti je bilo predaleč tja. A ker je ob svatbi Tilki govorila o novem stanovanju, jo je tudi začel mikati prostejši zrak izven mesta, pa je kupila hišo na severni strani, sicer ne tako veliko kot bi bila potrebna, če bi bila Tilka ostala pri njej, ampak vendar udobnejšo kot mestno stanovanje. V taki hiši se ne more vekomaj samotariti in tudi sedaj, ko je zdravnik do-

gnal njeno latinsko bolezen, se ni mogla odpovedati družbam, ki so se shajale pri njej. Bili so večinoma starejši ljudje, kajti med mladino bi se bila počutila tujo in Magda se ni nikoli pritožila. Nu — ona ni od tistih, ki si hočejo navezati celo vrsto fantov na kanopec in je v družbi materinih znancev povsem domača. Če jim zaigra na klavir in ji poploskajo, je videti vsa zadovoljna. Tudi se nič ne pritožuje, če je bila namenjena v kino, kjer je pričakovala zanimivo sliko, pa mater zaboli glava in bi revica trpela, če bi morala ostati sama doma.

Tilka je včasih prišla na obisk. Ob takih časih je bila Marta navadno bolj betežna kot sicer. Tilka se pa ni vznemirjala in mati je trdila, da nikdar ni imela srca. Le kako se je mogel najti sicer razumen fant, da je poročil tako leseno podobo.

Tilka se je le smejala in dejala, da bi na materinem mestu pometala vsa zdravila v lijak, ker so toliko vredna, kolikor pobarvana voda in da bi veliko bolje živela, če bi si izbila iz glave, da je bolna. Še dobrega moža bi dobila, če ne bi vsak mislil, da bo moral biti bolniški strežaj.

Kadar sta bili sami, ji je Magda očitala, da žali mater. Tilka je pa skomizgnila.

“Ali nikdar ne misliš, kaj bo s teboj?” je vprašala. “Mati ni nič bolj bolna kot ti ali jaz, ampak če se bo dolgo vedla kakor da preži sto nevarnosti nanjo, se res lahko zgodi, da oboli — v glavi. Zarila si se v ta panj kakor nuna, ki ne sme poznati sveta. Zakaj ne greš ven, kjer je življenje? Pojdi v gledališče, ki te je vedno zanimalo. Pojdi na ples, dokler so ti noge mlade. Užij kaj življenja. In če se zaljubiš, poroči se...”

Magda jo je ustavila.

“Mama me potrebuje. Tukaj je moja naloga.”

“Toliko te ne potrebuje, da bi morala vedno čepeti doma in zapraviti vse svoje življenje. Če potrebuje mama deklo, si jo lahko najame. Še eno leto take sužnosti, pa boš starejša od nje in nikdar več se ne pomladiš.”

Tilkine besede pa so bile bob ob steno; konec je bil vedno ta, da je njena naloga pri materi...

Tako je bilo, dokler ni prišel v srednjo šolo učitelj zgodovine Bill Turman. Eden njegovih starejših tovarišev, ki je redno zahajal

v Martino hišo, ga je privedel s seboj in ga predstavil. Po videzu ne bi bil človek uganil njegovega poklica. Bilo mu je nekako pet in trideset let; njegovi črni lasje so bili vedno rebelični, oči so mu bile modre, a zdelo se je kot bi izpreminjale barvo in luč; včasih je žarelo sonce iz njih, drugič pa jih je zagrnil mrak. Postave je bil vitke in visoke, njegov glas pa je bil kakor njegove oči — zdaj je donel kakor veliki zvon katedrale, zdaj je pel kakor da hite sani po zimski krajini. Dasi se ni prav nič silil v ospredje, mu je včasih vsa družba kakor po dogovoru dala besedo. Celo Marta, ki je bila polna nezaupljivosti proti vsakemu tujcu, ga je poslušala kakor zamaknjena, ko je — dokaj skromno — opisoval tuje kraje, v katere ga je bila zanesla noga. Ko se je družba razhajala, je čutila, da bi bila nevljudna, če ga ne bi bila povabila, da naj ob priliki zopet pride.

In prihajal je. Če ne bi bil hotel, bi ga bili drugi pripeljali. Nihče ne bi bil znal natančno povedati, kaj, zakaj in kako, toda vsem se je zdelo, da jih njegova osebnost očarava.

Počasi, prav počasi se je začelo v Magdini duši gibati nekaj dotlej neznanega. Bill ji je enkrat dejal, da bi s svojo igro tudi v koncertni dvorani žela priznanje. Take besede je slišala že prej, toda nikdar ji niso tako dobro dele kakor iz njegovih ust. Vprašala ga je, ali tudi sam igra in potem sta večkrat igrala četveroročno. Poznal je mnogo glasbene literature in večkrat prinesel kakšne kompozicije, ki jih sama ni imela.

In zgodilo se je, da ga je začela pogrešati, če ga daljši čas ni bilo v hišo. Vse bolj pogosto se ji je prikazoval v mislih, dokler ni enkrat ostrmela: Kaj se godi z menoj...?

Enkrat je bila v hiši Tilka, ko je prišla skupina, nenapovedana in je bil Bill vmes. Marto je popoldne bolelo v ramenih in Magda jo je morala drgniti z mazilom, potem pa opraviti razna hišna dela.

“Kaj bi počela, če ne bi bilo Magde?” je stokala in tiščala roke ob glavo kakor da je pozabila na bolečine v ramah. “Zdravnik me je zopet posvaril. Zdi se mi, da mi ne pove vse resnice. Morda se enkrat kar zgrudim pa bo konec. Bolj pošteno bi bilo, če bi prišel kar z resnico na dan. Eh, Magdica bo vsaj prosta, kadar se to zgodi.”

“O — čenča marina!” je nehote vzklik-

nila Tilka; "zdravnik ti pove vse, kar hočeš. Če bi ti povedal vso resnico, ti ne bi bilo treba ne tablet, ne mazil, ampak dobrih, lahkih čevljev, da bi se gladko sukala po plesnem podu."

"Saj vem, da ne bi imela ne ene solze pri mojem pogrebu. Morda boš pa drugače čutila, kadar me več ne bo," jo je oplazila mati. Toda Tilka se je nasmejala: "Morda prideš ti na moj pogreb; toliko bolna kot ti, sem tudi jaz."

"S teboj ni mogoče govoriti," je odrezala Marta.

"To sem že stokrat slišala, pa vendar to prvič zopet govoriš z menoj . . ."

Ko so prišli gosti, so vse bolečine čudežno minile, Marta je bila zgovorna, njen tek je bil izvrsten tudi vino ji je šlo v slast.

Tilki je družba ugajala in kadar je našla prilika, je tudi njej tekla beseda. Billa je videla prvič in kmalu je zbudil njeno pozornost. Slučajno je opazila Magdin pogled in nevidna roka ji je pobožala srce.

Bilo je pozno, ko sta šli sestri spat. Ko sta bili v postelji, se je Tilka oglasila:

"Ali ti je že povedal?"

"Kdo?—Kaj?" je Magda začudena vprašala, ne, da ne bi vedela, na koga sestra misli, ampak ker ni razumela, kako da je mogla kaj opaziti.

"Ali ti je povedal, da te ima rad? Saj je jasno, da je zaključen, prav kakor si zaljubljena ti."

"Tilka!"

"Ničesar ne vem o njem, pa vendar sem prepričana, da te je vreden in da boš srečna z njim . . . Magda! Magdica! . . . Zakaj bi se jokala? . . . Ali—ali je morda oženjen?"

"N-n-ni," je ihtela Magda.

"Ali se joče sreča? Tudi jaz sem se nekda tako kisala."

"Oh, Tilka!"

"Na, tukaj je robček . . . In zdaj povej, kako daleč sta?"

"Saj veš, da je nemogoče."

"Ne bodi neumna, Magda! To zdaj ni šala. Mama je dosti dolgo igrala svojo komedijo, sedaj mora biti tega konec. Ali ne vidiš, da je bila vse skupaj le burka? Dokler se je igrala na odru, je bilo prav, ampak sedaj je gledališče zaprto in stvar se nadaljuje v življenju, kjer so vloge drugačne."

"Motiš se, Tilka. Zdravnik ji je povedal,

da je bolna in mora paziti nase. Kako bi jo mogla pustiti samo? Kako bi mogla imeti eno mirno uro, če bi me vedno morila misel, kaj se ji lahko pripeti? Kaj, če bi res umrla?"

"Moj Bog, tako te je hipnotizirala, da res vse verjameš, kar ti je zapisala v dušo! Pri tem pa pozabljaš na svojo srečo in na Billovo . . ."

Pređen je drugi dan odšla domov, je Tilka vprašala Marto, ali bi tudi Magda morala prositi za blagoslov, če bi se hotela poročiti; nadalje, ali ne misli, da bi storila najbolje, če bi ozdravela in s tem omogočila Magdi, da najde svojo srečo?

Učinek njenih besed je bil tak, da jih je Tilka skoraj obžalovala. Marta res ves čas ni opazila tega, kar je Tilka spoznala prvi večer. Resnica se ji je razodela kakor bi strela udarila. Seveda, zato igrata skupaj, zato ji nosi note, zato je Magda kakor ožarjena, kadar je on v hiši! — Vse njene bolečine so se hipoma poostrile, vsa bodočnost je postala črnejša, obup je bil na pragu in vsak hip lahko pade zagrinjalo . . . Magdi ni rekla besedice o Billu, ampak njena slabost je bila tako očitna, da bi bila Magda morala imeti Meduzino srce, če ne bi bila sklenila, da žrtvuje vse, vse, le da reši ubogo mater.

* * *

Trije tedni so minili in—kakor deus ex machina—se je iz pozabe prikazal Jože. Po tolikih letih potikanja po daljnih krajih bi vendar rad videl, koliko dobrega je rodilo njegovo prostovoljno izgnanstvo. Marta mora biti pač srečna, ko ji ni treba prenašati njegovega sitnarjenja in po tolikem času miru in pokoja je njegov kratki obisk ne bo mogel razburjati. Dekleti morata seveda biti že srečno poročeni in—

Neee? — Magda je še doma? — Kdo bi mislil kaj takega. Tako zalo, milo dekle, pa da bi postalo stara devica. Hmm. Kje pa imajo sedanjí fantje oči?

Ena beseda, pa druga, stvar se mu je pojasnila. Tudi o Martinem bolehanju je zvedel. In čudno se mu je zdelo. Prej bi bil mislil, da bi bila ozdravela, ko se je iznebila njegove nadležnosti. Ampak v tistih časih ni bila bolna. Ne! Če bi bila bolna, bi njen jezik ne imel toliko moči in njena glavica si ne bi bila mogla izmišljati toliko kapric. Hm—pa zdaj da

je bolj bolna kot takrat . . . Kakšen zdravnik je to, ki ji ne najde pravega zdravila?

Jože je odšel na izprehod, da vidi, kako se je izpremenil kraj v teh dolgih letih in povsem slučajno ga je noga zanesla k Martinem zdravniku. Tam se je razvil razgovor, ki je postajal čim dalje manj posloven in bolj prijateljski. Zdravniku je bilo dotlej Magdino ime popolnoma neznano, o Billu ni vedel več kot o kralju Ašantijev, prava potreba Martine bolezni mu je bila novo razodetje.

"Ali mi morete po vsem tem povedati po pravici, ali je Martino stanje resno?"

Doktor je namršil obrvi, potem jih je dvignil in s profesorskim akcentom odgovoril:

"Resno?—Kajpada, tako resno kakor njena bolezen."

"Ne ustrašite se, dragi gospod. Njeni bolezni pravimo hipohondrija."

"Hip—"

In Jože se je gromko nasmejal.

"Ali ste ji to povedali?"

"Seveda. Hotela je vedeti resnico in dal sem ji jo."

"Ali bi mi dali to črno na belem?"

"Zakaj pa ne? Kar jezik lahko pove, se tudi s peresom lahko izrazi."

Jože je odšel z zdravniškim spričevalom in poiskal Magdo. Našel jo je, ne v solzah, ampak tako, kakor da si je pravkar obrisala oči.

"Ali ti je ostalo še kaj latinščine," jo je vprašal in šegavost se mu je čitala v očeh.

"Malo," je odgovorila. "Zakaj?"

"Kaj je hipohondrija?"

"Namišljeno bolehanje. Zakaj hočeš vedeti?"

Pomolil ji je zdravnikovo izpričevalo pod nos.

"Prečitaj to; utegne te zanimati."

Magda je čitala. Pogledala ga je z velikimi očmi in potem še enkrat preletela list. Nekaj časa je strmela vanj kakor da gleda skozi duha, potem mu je nenadoma padla okrog vratu in zaihtela. Toda kmalu se je vzravnala. V tem trenutku se je vse izpremenilo kakor da se je razblinila megla, ki je stoletja zagrinjala svet, da ni mogla ničesar videti v pravi podobi. Odhitela je v svojo sobo, pospravila v kovček, kar je potrebovala, se še enkrat ozrla po sobi in potem s krepkim korakom stopila na stop-

nišče. Ko je prišla dol, jo je Marta pogledala in v čudu vprašala:

"Kam pa greš? Kaj pomeni to?"

"Za danes grem v hotel, potem si najdem sobo v kakšni hiši. Pomeni, da sem se zbudila iz tisočletnega spanja. Zbogom."

"Oh, oh, oh," je zakričala Marta in vsak vzklik je bil za eno noto višji in močnejši. "Moja glava, oh, moja glava!"

"Ej umiri se," se je oglasil Jože; "do poroke bo tvoja glava popolnoma zdrava. Tvoja latinska bolezen se najbolje ozdravi na tak način."

Potem se je obrnil k Magdi.

"Pozdravi svojega Billa v mojem imenu. Da, če me hočeš povabiti na svatbo, ti Tilka lahko pove naslov. Če bom povabljen, pridem."

Bil je povabljen in prišel je. Marta ni bila bolna. Govorila je o nehvaležnosti otrok, a menda je nihče ni prav slišal in ko je veselje šumelo in pelo do neba, se tudi ona ni mogla več cmeriti. Svatbena torta, katero je narezal Jože, je bila izvrstna in vino sladko. Ampak Marta ni videla čudežnega žara sreče, ki je plamtel v Magdinih očeh, Jože pa ga je. In s spominom na ta žar je drugi dan odšel po svojih potih, kajti za zakonca, je dejal, je najbolje, če sta sama.

Neki francoski inženir, zaposlen v eni velikih tovarn, kjer morajo francoski delavci izdelovati letala za Nemce, pripoveduje sledeči dogodek: "V tovarni se je vršila sabotaža na vse mogoče načine, dokler niso Nemci napovedali, da bodo poslej namesto svojih, rabili francoske pilote za preiskušanje novih letal. Tedaj je podtalna pošta izdala navodilo: "Nič več sabotaže, ker bi ubila naše lastne letalce." Ko je bilo dovolj letal gotovih za preiskušnjo, so bili poklicani francoski letalci. Ti so sedli v letala, pognali, se dvignili v zrak in — odleteli naravnost v Anglijo."

Kitajski misijonarji. V svoji knjigi "Čjang Kaj-šek" pripoveduje znani raziskovalec Sven Hedin to le: "V času prve svetovne vojne so v krogih krščanskih Kitajcev izrazili misel, da bi bilo treba poslati v Evropo nekoliko kitajskih misijonarjev, da bi tam pridigali krščanstvo."

Delavnost organizacij

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 12. januarja je dramsko društvo "Anton Verovšek" v Collinwoodu v Slovenskem delavskem domu priredilo dramsko predstavo. Igrala se je vaška komedija "O, ta vražji fant!" V hrvaškem originalu, ki ga je spisal Petar Petrović, je naslov igre "Vozel." Prevod je oskrbel Milan Skrbinšek. V igri so nastopili Anton Drenik, Josephine Kovač, Florence Jeray-Slaby, Joe Godec, Anna Zaic in Frank Slejko. Režiral je John Steblaj. Igralci so nastopali v hrvaških narodnih nošah, kar je naredilo predstavo slikovito in dvignilo zanimanje. Udeležba je bila dobra in igranje je občinstvu očividno ugajalo.

Cleveland, Ohio. — Dramsko društvo "Ivan Cankar" je v nedeljo, 19. januarja vprizorilo v Narodnem domu na St. Clair Ave. znano Finžgarjevo ljudsko igro "Divji lovec" v štirih dejanjih. Kritika je tej igri že davno dala odlično mesto v naši dramski literaturi. V igri so nastopili: John Steblaj, Anne Čebul, Louis Zorko, Nežika Kalan, Rudolph Widmar, Vatro Grill, Anton Eppich, Joseph Skuk, John Krebel, Anton Drenik, Walter Lazar, Joe Mrhar, Josephine Močnik, Frances Tavčar, Vicky Penca, August Komar, Jennie Dagarin, Frank Plut, Joseph Birk, John Čech, Albert Fatur, Edwin Grill, fantje in dekleta. Režiser Vatro Grill. Scenerijo za 1., 2. in 4. dejanje je naslikal Shirley Braithwaite, ki je poklicni slikar za odre. Igra, kot je znano, je polna dramatičnih efektov, ki so prišli do veljave in bilo je videti, da je občinstvo z razumevanjem sledilo predstavi. Udeležba je bila dobra.

Cleveland, Ohio. — Mladinski pevski zbor Slovenskega doma na Holmes Ave. je za peto obletnico svojega obstoja podal koncert in igro "Čista vest" v nedeljo, 2. februarja, v Slov. domu na Holmes Ave. V igrici so nastopili Elsie Zaler, Alice Caulich, Marion Kapel, Jane Dolenc, Mary Znidaršič, Vida Kapel, Mathew Dolenc, Theresa Stradiot, Betty Kapel, Mila Ruzic, Mary Lokar, Irene Walter, Dorothy Chepirla in Ann Kovach. Po igri je zbor zapel 24 pesmi in sama je zapela Lilian Polc pesem "Na ledu." Betty in Vida Kapel v duetu "Prirodo," Dorothy in Betty Kravos "Sinica," Mathew in Jane Dolenc "Iz šole." Pevo-

vodja Louis Šeme. Kratek govor je imel John Kapel, predsednik Mladinskega zbora. Udeležba nezadostna.

Cleveland, Ohio. — Jugoslovanski violinski virtuoz Vlado Kolitsch je imel v nedeljo, 2. februarja svoj drugi koncert v Mestni dvorani (Little Theater) — prvega je imel v Slov. nar. domu na St. Clair Ave. — Umetnik je zaigral "The Devil's Trille" (Tartini), nato "Kreutzer Dances" (Beethoven), potem "Suite Espagnole" (Nin), Sukov "Love Song," "Roumanian Dances" (Bartuk) in "Yugoslav Dances" (Kolitsch). Pri klavirju Leon Machan. Glasbeni kritiki tukajšnjih mestnih časopisov so se izrazili zelo pohvalno; v Ameriko je prišel s priznanjem mnogih uglednih evropskih kritikov in enako priznanje je dosegel v New Yorku. Udeležba pa je bila za tak umetniški koncert v Clevelandu vse premajhna.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 9. februarja je proslavila 35-letni jubilej Slovenska narodna čitalnica v Slov. nar. domu na St. Clair Ave. Navzoče je pozdravil William Candon, predsednik čitalnice, daljši govor o pomenu naših čitalnic je imel Ivan Zorman; naš sodnik Frank J. Lausche pa je govoril o pomenu našega kulturnega prizadevanja.

Pevski zbor "Zvon" je pod vodstvom pevovodje Ivana Zormana zapel "Nazaj v planinski raj" (A. Medved) in Vodopivčevo "Dneva nam pripelji žar;" Soc. pevski zbor "Zarja" pod vodstvom pevovodje Jos. V. Krabca pesmi "Poljskih rožic" (dr. F. Kimovec) in Bullardovo "Winter Song;" moški pevski zbor "Slovan" pod vodstvom Jack Nagla narodno "Moja kosa je križava" in Aljažovo "Slovan na dan;" mešani oktet Glasbene matice je zapel koroško narodno "Pred mojo kajžico" in "Zapuščen" (Tomaz Košat), kvartet pa E. Adamičevega "Vasovalca;" duet zbora "Sloga" je podal narodni "Pri potoku" in "Kaj ne bila bi vesela." Deklamirali sta Joyce E. Gorshe "Pionir" in Antonia Kennick "Kako ti je, Slovenija moja mati" (spisal Ivan Zorman).

Dramski zbor "Ivan Cankar" je vprizoril enodejanko "Pri vratarju." V igri so nastopili Anton Eppich, Ivanka Schiffrer, Anica Čebul, Stanley Godnjavec in Vatro Grill. Režiserka Tončka Simčič. Udeležba je bila dobra.

Holandci kljub nemški okupaciji in z njo spojenim trpljenjem niso izgubili humorja. Nemški vojaki so, zlasti kadar so marširali, prepevali pesem, "Wir fahren gegen Engelland" (mi jadramo proti Angliji). Zadnjo jesen je moral nemški komisar Seyss-Inquart, ki je na Dunaju igral izdajalsko vlogo, prepovedati to petje, kajti majhni pobalini so sledili korakajočim vojakom in so klicali za njimi, "švim, švim, švim!" (plavajte, plavajte, plavajte!).

Nizozemski časniki so dobili ukaz, da ne smejo poročati o rezultatih angleškega bombardiranja, ampak morajo naznanjati, da je

bilo le nekoliko krav zadetih. Nato je nekdo poslal listom dopis, v katerem je priporočal, da se postavi spomenik "Goebbelsovi neznanjaki."

Da bi zvalili Angleže na zapravljanje letalskih bomb, so Nemci zgradili dozdevno letališče iz lesa in so naslikali nanj hangarje in letala. Prihodnjo noč je priletel nad to "letališče" en sam angleški letalec in spustil nanj eno samo — leseno bombo. Nemci bi mnogo dali, če bi mogli zvedeti, kako pridejo take vesti iz Nizozemske, ampak doslej niso dognali nič drugega kot to, da pridejo.

PROGRESIVNE SLOVENKE KROŽEK ŠTEV. I.

VABIJO NA PLESNO VESELICO

V SOBOTO, 15. MARCA — V AVDITORIJU

Slov. del. doma na Waterloo Rd.—Godba: Vadnalov orkester. — Vstopnina 25c

DRENIK'S
BEVERAGE DISTRIBUTING,
Inc.

Distributors of Quality Beverages

Erin Brew   Budweiser
Duquesne Beer and Ale

KEenmore 5500

KEenmore 5501

23776 LAKELAND BLVD.

Euclid, Ohio

VARIJETNI PROGRAM

Cankarjeve ustanove

ki se vrši

v nedeljo 9. marca 1941 ob 2:30 popoldne v Slov. delavskem domu, 437 S. Livernois Ave., Detroit, Mich.

Program:

IGRA "NEVTRALNI AMOR"— SPISAL IVAN MOLEK

Pevske točke. Pojejo clevelandski in detroitski pevci.

Vabimo občinstvo iz Detroita in od drugod, da posetite to prireditev v velikem številu.

Vstopnina v predprodaji 50c. Vstopnice se dobijo pri odbornikih naprednih organizacij in kulturnih društev v Detroitu. Na dan prireditve bo vstopnina 60 centov. Pridite! — Vabi odbor Cankarjeve ustanove in odbor detroitskih naprednih organizacij in kulturnih društev.